

BATI'DAN KOPUŞ, DOĞU İLE YAKINLAŞMA: RUS JEOPOLİTİĞİNİN YENİ TEORİK KODLARI

Arif AKBAŞ*

Atıf: Akbaş, Arif. "Batı'dan Kopuş, Doğu ile Yakınlaşma: Rus Jeopolitiğinin Yeni Teorik Kodları", *Sosyologca*, Sayı 29 (2025), s. 25-54.

ÖZ: Avrasya Kalpgahı'nda [Heartland] bulunan Rusya, Doğu-Batı arasında her daim jeopolitik bir salınım yapmaktadır. Bu makale, Rusya'nın güncel jeopolitik yönelimini sosyolojik bir perspektiften inceleyerek, Batı ile olan tarihsel kopuşunun ve Doğu ile kurduğu stratejik yakınlaşmanın kuramsal temellerini analiz etmektedir. Çalışmada, nitel betimleyici yöntem esas alınarak Baykan Sezer'in "Doğu-Batı çatışması" kuramı merkeze alınmış; Rusya'nın Avrasyacı jeopolitik kodları, tarihsel birikim ve kültürel kimlik üzerinden değerlendirilmiştir. Ukrayna krizi sonrası hız kazanan Batı karşıtı söylem ve Doğu'ya yönelik stratejisi, yalnızca dış politika tercihi olarak değil, aynı zamanda medeniyetler arası konumlanmanın yeniden inşası bağlamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın jeopolitik paradigması, Batı merkezli modernleşme modeline karşı kültürel-siyasi bir alternatif oluşturma çabasıyla okunmaktadır. Araştırma, küresel güç dengelerinde yaşanan değişimlerin sosyolojik arka planını anlamaya katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Rus jeopolitiği, Doğu-Batı çatışması, Baykan Sezer, Avrasyacılık, Sosyolojik analiz.

Break with the West, Rapprochement with the East: The New Theoretical Codes of Russian Geopolitics

ABSTRACT: Located in the Eurasian Heartland, Russia has always oscillated geopolitically between East and West. This article examines Russia's current geopolitical orientation from a sociological perspective, analyzing the theoretical foundations of its historical rupture with the West and its strategic rapprochement with the East. Employing a qualitative descriptive method, the study centers on Baykan Sezer's "East-West conflict" theory, and evaluates Russia's Eurasian geopolitical codes through the lenses of historical accumulation and cultural identity. The West-opposing discourse and Eastward strategy that gained momentum after the Ukraine crisis are interpreted not merely as foreign policy choices, but as part of a broader reconstruction of civilizational positioning. In this context, Russia's geopolitical paradigm is viewed as an effort to construct a cultural and political alternative to the Western-centric modernization model. The study aims to contribute to understanding the sociological background of shifting global power dynamics.

Keywords: Russian geopolitics, East-West conflict, Baykan Sezer, Eurasianism, Sociological analysis.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 20.03.2025

Kabul Tarihi : 14.06.2025

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, aakbas@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8480-4350.

Giriş

Baykan Sezer, Batı merkezli sosyolojik kuramların Türkiye'ye doğrudan aktarılmasını eleştirir. Ona göre, Batı'da ortaya çıkan kuramlar, Türkiye'nin tarihsel, toplumsal ve kültürel gerçekliğini açıklamakta yetersizdir. Bu nedenle Türkiye'ye özgü, "yerli şartlar"dan doğan milli bir sosyolojinin kurulması gerektiğini savunur. Baykan Sezer, özellikle 1960'lardan sonra Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini "bağımlılık ilişkisi" olarak değerlendirir. Türkiye'nin modernleşme süreci, bir kalkınma süreci değil; aksine Batı'ya bağımlı hale gelme sürecidir. Bu çerçevede Sezer, kalkınma iktisadı, modernleşme teorisi gibi Batı kaynaklı yaklaşımları da eleştirir. Batı'nın Türkiye'ye sunduğu modernleşme reçeteleri, aslında bağımlılığı derinleştiren hegemonik araçlardır. Sezer'in sosyolojik düşüncesi sadece teoriyle sınırlı değildir; Türkiye'deki üniversite sistemine, bilim politikalarına ve entelektüel bağımlılığa karşı da radikal bir eleştiri geliştirir. Üniversitelerin Batılı düşünceyi "tüketen" ama üretmeyen kurumlar hâline geldiğini savunur. Sosyolojiyi salt akademik bir disiplin olarak kabul etmez, toplumun kendini tanımasını bir aracı olarak görür. Ona göre, halkın tarihini, kültürünü, değerlerini bilen bir sosyoloji; bireyin ve toplumun özneleşmesini sağlar. Baykan Sezer'in sosyolojisi, yerli düşünceyle evrensel eleştiriye birleştirmeye çalışan, Batı hegemonyasına karşı entelektüel bağımsızlık talep eden ve Türkiye'nin tarihsel özgünlüğünü temel alan alternatif bir sosyoloji arayışıdır. Bu anlayış çerçevesinde Batı'nın uluslararası ilişkiler bağlamında dayattığı kavramlara yaslanmadan da yerli ve milli bir bakış açısıyla Rusya çözümlenebilir.

Baykan Sezer'in "Doğu-Batı Çatışması Kuramı", Türkiye'deki sosyoloji literatüründe yerli ve tarihselci bir yaklaşım olarak öne çıkar. Bu kuram, Doğu ile Batı'nın sadece coğrafi olmayıp, tarihsel, kültürel ve toplumsal örgütlenme biçimleri bakımından da köklü biçimde farklılaştığını savunur. Sezer'in yaklaşımı, Batı merkezli modernleşme kuramlarına eleştiri getirerek, Türkiye/ Rusya gibi toplumların kendi tarihsel-toplumsal özgünlükleri temelinde analiz edilmesi gerektiğini ileri sürer. Baykan Sezer'e göre Batı ve Doğu toplumları farklı tarihsel seyirler izlemişlerdir. Batı toplumu, feodalite, kapitalizm, sanayi devrimi ve aydınlanma gibi tarihsel aşamalardan geçmiştir. Doğu toplumları ise (Osmanlı, İran, Rusya Çin, Hint gibi), bu aşamalardan farklı toplumsal örgütlenme biçimleriyle gelişmişlerdir. Bu nedenle, Batı'da ortaya çıkan toplumsal kuramların doğrudan Doğu'ya, özellikle Rusya ve Türkiye'ye aktarılması yanıltıcı ve indirgemecedir. Sezer, Batı kaynaklı modernleşme teorilerini ve kalkınma modellerini eleştirir. Batı'dan ithal edilen bu modeller, Türkiye/ Rusya gibi ülkelerde sadece bağımlılık ilişkilerini derinleştirir; çünkü: Bu modeller, Doğu toplumlarını "eksik Batı" gibi görür. Doğu'nun tarihsel-sosyal gerçekliğini dikkate almaz. Sezer'in kuramında medeniyet, toplumların temel ayrım noktalarından biridir. Batı, bireyci, rasyonalist, materyalist ve seküler kodlarla tanımlanır. Doğu ise daha kolektivist, maneviyatçı, ilişkisel ve tarih merkezlidir. Baykan Sezer'e göre Türkiye veya Rusya; Batı ile Doğu arasında bir "sınır toplum"dur. Modernleşme çabalarıyla Batı'ya yaklaşılmaya çalışsa da kültürel olarak Doğu'ya aittir. Bu nedenle Rusya'nın "kendi özgün tarihsel-toplumsal gerçekliği" üzerinden sosyolojik bir analiz geliştirmesi gerekir. Baykan Sezer'in Doğu-Batı kuramı, Türkiye'nin kendine özgü sosyolojik yöntemler ve kavramlarla ele alınması gerektiğini savunan yerli, tarihselci ve bağımlılık karşıtı bir çerçeve sunar. Kuram; sadece akademik "add" olunmaz, [Osm. Doğru yazılmıştır iki d ile.] dahası entelektüel bağımsızlık çağrısıdır.

Tarihsel olarak Avrasya'da konumlanan Rusya, Doğu ile Batı arasındaki medeniyet ekseninde kendine özgü bir jeopolitik/ stratejik dönüşüm göstermektedir. Bu ikili eksenle Rusya'nın dönemsel yönelimleri, tek başına dış politika stratejileri mesabesinde telakki olunmaz, sosyo-kültürel kimlik ve tarihsel aidiyet tartışmalarıyla da şekillenmektedir. Özellikle 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, Batı ile yaşanan gerilimlerin artması ve Doğu'ya

yönelik stratejik yakınlaşmanın ivme kazanması, Rus jeopolitiğinde yeni bir yönelimsel kırılmayı gündeme getirmiştir. Bu kırılmayı anlamak, bir başına güncel gelişmeleriyle kıyâs olunamaz; tarihsel ve kültürel arka planı merkeze alan kuramsal bir çerçeve geliştirmeyi gerektirir.

Bu çalışma, Baykan Sezer'in "Doğu-Batı çatışması" kuramını temel alarak Rusya'nın jeopolitik yönelimini yeni kavramsallaştırmalarla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Sezer'in tarihselci ve yerli sosyoloji anlayışından hareketle, Rusya'nın pozisyonu "*medeniyetler arası konumlanma*" olarak yeniden tanımlanmakta; bu bağlamda "*jeokültürel salınım*", "*medeniyet aidiyeti krizi*" ve "*stratejik kimlik yeniden üretimi*" gibi kavramlar önerilmektedir. Bu kavramsal çerçeveye, Rusya'nın Batı'ya karşı bir kopuş yaşarken Doğu ile kurduğu ilişkiler, diplomatik boyutunun ötesinde, tarihsel ve kültürel bir arayışın da yansıması olarak değerlendirilmektedir. Böylece, makale, küresel güç dengelerindeki değişimi anlamada sosyolojik bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Teorik Çerçeve ve Alanyazın

Rus jeopolitiği¹, coğrafi determinizmle tarihsel-medeni unsurların iç içe geçtiği kompleks bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Geleneksel Heartland teorisinin ötesinde, Rusya'nın stratejik davranışları, yegane fizikî mekânın sınırlarıyla okunamaz, üstelik kültürel aidiyet, medeniyetler arası etkileşim ve tarihî belleğin yeniden üretimiyle şekillenir. Bu perspektiften bakıldığında, Rus jeopolitiği, Batı egemenliğine karşı çok katmanlı bir direniş formu işlevi görür; kendini hem bir medeniyetler arası köprü hem de alternatif bir güç merkezi olarak konumlandırır. Üzerinde yükseldiği Avrasya sahası, salt coğrafi bir alan olmayıp, jeokültürel bir kodlar bütünü olarak okunmalıdır. Dolayısıyla Rus jeopolitiği, klasik güç dengesi paradigmasının sınırlarını aşar; kimlik siyaseti, kültürel temsiller ve tarihsel süreklilik bağlamında yeniden üretilen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yapı, jeostratejik tercihlerde esneklik ve çifte aidiyet halleriyle karakterize olur. Rus jeopolitiği, hem geleneksel güvenlik paradigmasını yeniden tanımlayan hem de küresel modernlik eleştirisiyle iç içe geçmiş özgün bir teorik çerçeve sunar.

Aleksandr Dugin'in "Foundations of Geopolitics: The Geopolitical Future of Russia" [Jeopolitiğin Temelleri: Rusya'nın Jeopolitik Geleceği] çalışması, modern Rus jeopolitiğini ideolojik açıdan tanımlar ve Moskova'nın Avrasya merkezli bir güç inşası vizyonunu savunur. Dugin, Heartland teorisini² genişleterek Rus medeniyetinin Batı'ya karşı stratejik

¹ Jeopolitik, bir devletin coğrafi konumu, doğal kaynakları, ulaşım yolları, iklim koşulları ve fizikî çevresi gibi unsurların, dış politikasını ve uluslararası ilişkilerdeki davranış biçimlerini nasıl şekillendirdiğini inceleyen disiplinlerarası bir kavramdır. Klasik anlamda jeopolitik, coğrafyanın siyasal güç üzerindeki belirleyici etkisini savunur; bu bağlamda Friedrich Ratzel'in "devlet organizması", Halford Mackinder'in "Heartland Teorisi" ve Nicholas Spykman'ın "Rimland" yaklaşımı gibi kuramlarla temellenmiştir. Modern jeopolitik yaklaşımlar ise bu fiziksel unsurlara kültürel kimlik, tarihsel bilinç ve ekonomik çıkarları da dâhil ederek çok katmanlı bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Jeopolitik kuram, tarihsel olarak devlet merkezli, militarist ve coğrafya-determinist bir epistemolojiye dayanmakla eleştirilmiştir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, bu yaklaşım bireyleri, toplumsal yapıları ve kültürel dinamikleri görmezden gelerek "mekânsal indirgemecilik" üretir. Toplamların jeopolitik yönelimleri, yalnızca fizikî coğrafyaya değil; tarihsel hafıza, kimlik inşası, kolektif travmalar ve kültürel kodlara da bağlıdır. Bu nedenle jeopolitik, toplumsal gerçekliğin çok katmanlı yapısını dışlayan bir siyasal soyutlamaya indirgenmemelidir. Baykan Sezer gibi yerli düşünürler, jeopolitiğin bu indirgemeci doğasına karşı "medeniyet perspektifi" gibi sosyolojik eksenli açılımlar geliştirmiştir.

² Heartland Teorisi, 1904'te İngiliz coğrafyacı Halford J. Mackinder tarafından ortaya atılmıştır. Teori, Avrasya'nın iç kesimlerini ("Heartland") dünya hakimiyetinin kilidi olarak tanımlar; "Kim Doğu Avrupa'ya hükmederse Heartland'a, kim Heartland'a hükmederse Dünya Adası'na, kim Dünya Adası'na hükmederse dünyaya egemen olur" ifadesiyle özetlenir. Bu yaklaşım, jeopolitikte kara

üstünlüğünü, politik, kültürel ve askeri alanlarda yeniden tesis edilmesi gerektiğini öne sürer. Çalışmasında “jeopolitik kimlik” kavramına ışık tutar ve Rusya’nın coğrafi kaderini bir medeniyet gücü olarak yorumlar. Akademik tartışmalarda hem destek hem de eleştiri açısından merkezi bir yere sahiptir. Ayrıca, kitap Rusya’nın resmi askeri eğitim müfredatına da entegre edilmiştir.³ Lucas, “The New Cold War: Putin’s Russia and the Threat to the West”de [Yeni Soğuk Savaş: Putin’in Rusya’sı ve Batı’ya Yönelik Tehdit] Rus dış politikasındaki yeniden yükselişi Soğuk Savaş sonrası dönemde analiz eder. Coğrafya, kültürel kimlik ve tarih temelli stratejik kararların Batı ile ilişkide nasıl yeniden şekillendiğini tartışır. Kitap, jeopolitik argümanları Kremlin içinden ve Batı’dan gelen ittifakları, retorikleri karşılaştırmalı olarak ele alır. Putin dönemindeki militarist söylem ve Avrasyacı stratejik dönüşüme odaklanır.⁴

Snyder, “The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America”da [Özgürlüğe Giden Yol: Rusya, Avrupa, Amerika] jeopolitik etkinliği propagandadan kültürel nüfuza kadar genişletir. Rus jeopolitiğinin coğrafi sınırlarını, bilgi savaşları ve kimlik politikalarıyla nasıl aşındırdığına dair arındırılmış bir analiz sunar. Heartland paradigmasını, modern iletişim teknolojileri ve medya stratejileriyle yeniden yorumlar. Rusya’nın bu süreçte Orta Avrupa ve Balkanlar üzerindeki etkisini de kapsamına alır.⁵ Trenin, “Post-Imperium: A Eurasian Story”de [Post-İmparatorluk: Bir Avrasya Hikayesi] Rusya’nın Sovyet mirası sonrası dönemdeki jeopolitik dönüşümünü inceler. Heartland ve Avrasya jeopolitiği üzerinden Rusya’nın imparatorluk sonrası stratejik yaklaşımını ortaya koyar. Söylem analizleriyle, “medeniyetler arası rekabet” ve Rusya’nın “eksen dışı” duruşunun nedenlerini sosyal-siyasal bağlam içinde değerlendirir.⁶

Bu konu da pek çok makale bulunmaktadır. Diec’in “1991’den Sonra Rusya Jeopolitiğindeki Önemli Eğilimler”⁷ başlıklı makalesi, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki dönemde Rusya’nın jeopolitik stratejilerinde meydana gelen temel dönüşümleri analiz etmektedir. Makale, Rus dış politikasındaki süreklilikler ve değişim unsurlarını, özellikle Avrasya merkezli düşünce yapısının yükselişi bağlamında incelemektedir. Diec, Rusya’nın Batı ile olan ilişkilerinde yaşanan kırılmaları tarihsel bağlamda değerlendirirken, Dugin gibi Avrasyacı düşünürlerin etkisini de tartışmaktadır. NATO’nun genişlemesi, yakın çevre doktrini, enerji politikaları ve askeri stratejiler makalede öne çıkan temel eksenlerdir.⁸

gücünü deniz gücüne üstün sayarak büyük güç rekabetini coğrafi determinizmle açıklar. Ancak bu teori, sosyokültürel, teknolojik ve ideolojik faktörleri dışlayan indirgemeci bir bakışa sahip olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Modern sosyolojik yaklaşımlar, devletlerin jeopolitik yönelimlerinde yalnızca coğrafi konumun değil, kültürel kimlik, tarihsel hafıza ve toplumsal yapılar gibi değişkenlerin de belirleyici olduğunu savunur. Bu nedenle Heartland Teorisi, küresel siyasetin çok boyutlu doğasını kavramakta yetersiz kalmakta, özellikle günümüzün hibrit savaş ve medya temelli nüfuz stratejilerini açıklamada sınırlı bir çerçeve sunmaktadır.

³ Aleksandr Dugin, *Foundations of Geopolitics: The Geopolitical Future of Russia* (New York: Arktos, 2012), s. 72.

⁴ Edward Lucas, *The New Cold War: Putin’s Russia and the Threat to the West* (New York: St. Martin’s Griffin, 2014), s. 123–27.

⁵ Timothy Snyder, *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America* (New York: Tim Duggan Books, 2018), s. 98.

⁶ Dmitri Trenin, *Post-Imperium: A Eurasian Story* (Massachusetts: Brookings Institution Press, 2011), s. 56.

⁷ Joachim Diec, “Major Trends in Russian Geopolitics after 1991,” *Politeja*, no. 62 (2019): 141–160, accessed June 19, 2025,

⁸ 2022 yılında başlayan Ukrayna savaşı, Rusya ile NATO arasındaki ilişkilerde tarihi bir kırılma noktası oluşturmuş ve taraflar arasındaki iş birliği temelli belgeler büyük ölçüde askıya alınmıştır. NATO, Rusya’yı Avrupa-Atlantik güvenliğine yönelik en ciddi tehdit olarak tanımlarken; Rusya da NATO’nun doğuya genişlemesini varoluşsal bir tehdit olarak görmeye devam etmektedir. Bu süreçte,

Akademik açıdan disiplinli ve kaynaklı bir çerçeve sunan çalışma hem uluslararası ilişkiler hem de jeopolitik teoriler bağlamında anlamlı bir analiz sunar. Özellikle post-Sovyet alanda Rusya'nın yeniden yükselen etkisini anlamak isteyenler için temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Okan Yeşilot'un "*The Crimean Crisis in the Context of New Russian Geopolitics*" [Yeni Rus Jeopolitiği Bağlamında Kırım Krizi] başlıklı makalesi, 2014'te yaşanan Kırım Krizi'ni, Rusya'nın yeni jeopolitik vizyonu çerçevesinde analiz etmektedir. Yazar, Rus dış politikasında Sovyet sonrası dönemde gelişen Avrasyacı eğilimlere ve Moskova'nın yakın çevresine yönelik stratejik yaklaşımına odaklanmaktadır. Makalede, Kırım'ın ilhakının özellikle askeri ya da siyasi bir hamle olmasından ziyade, Rusya'nın yeniden büyük güç olma iddiasının bir göstergesi olduğu ileri sürülmektedir. NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesine karşı bir tepki olarak da yorumlanan bu gelişme, Rusya'nın güvenlik paradigmasının değişmekte olduğunu göstermektedir. Yeşilot, Rusya'nın bu süreçte kullandığı retorik, enerji politikaları ve askeri stratejileri çok boyutlu biçimde ele alarak uluslararası ilişkiler literatürüne önemli bir katkı sunar.⁹

Robert E. Hunter'ın "*NATO in Context: Geopolitics and the Problem of Russian Power*" [NATO Bağlamında: Jeopolitik ve Rus Gücünün Sorunu] başlıklı makalesi, Rusya'nın yeniden yükselen jeopolitik etkisini ve bu durumun NATO için yarattığı stratejik zorlukları kapsamlı bir biçimde tartışmaktadır. Hunter, özellikle Ukrayna Krizi sonrasında Batı-Rusya ilişkilerinde oluşan gerginliğin arka planını analiz ederek, NATO'nun doğuya doğru genişleme sürecinin Moskova tarafından bir tehdit olarak algılandığını vurgular. Makale, NATO'nun ittifak içi dayanışmayı sürdürme çabalarıyla Rusya'nın dış politika davranışları arasında giderek derinleşen bir karşıtlığı ele alırken, uzun vadeli istikrarın sağlanabilmesi için diyalog ve denge arayışlarını da gündeme getirir. Hunter'ın realist bir bakış açısıyla kaleme aldığı bu çalışma, NATO'nun gelecekteki güvenlik stratejileri açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken öneriler sunmaktadır.¹⁰

Andreas Goldthau'nun *Addressing the Russian Energy Challenge: Why Regulation Trumps Geopolitics* [Rus Enerji Sorununun Ele Alınması: Düzenlemenin Jeopolitiği Neden Alt Ettiği] başlıklı çalışması, Rusya'nın enerji politikalarının jeopolitik etkisinden çok, düzenleyici çerçevelerle yönetilebileceğini ileri süren özgün bir bakış açısı sunmaktadır. Yazar, özellikle Avrupa'nın enerji güvenliği bağlamında Rus gazına olan bağımlılığı üzerine yoğunlaşmakta ve enerji alanında güç mücadelesinin askeri ya da jeopolitik yollarla değil, piyasa temelli ve kurumsal düzenlemelerle yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır. Goldthau'ya göre Avrupa Birliği, Rusya'nın enerji etkisini dengelemek için jeopolitik restleşmeden ziyade etkin rekabet politikaları, şeffaflık ve altyapı yatırımlarıyla stratejik bir direnç geliştirmelidir. Bu yaklaşım, enerji-politika kesişiminde geleneksel realizmden ayrılan ve daha kurumsalcı bir çizgi izleyen yapıcı bir çözüm önerisi sunmaktadır.¹¹

hibrit savaş teknikleri, siber saldırılar ve askeri yığınaklar gibi unsurlar öne çıkmıştır. NATO, doğu sınırında savunma kapasitesini artırırken, savunma harcamalarını artırma planlarını gündeme almış ve yeni stratejik vizyonları değerlendirmek üzere 2025 Lahey Zirvesi'ni hazırlamaktadır. Öte yandan, Rusya, NATO'yu Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını dayatan bir araç olarak nitelendirmekte ve doğrudan diyalog kanallarını büyük ölçüde kapalı tutmaktadır.

⁹ Okan Yeşilot, "The Crimean Crisis in the Context of New Russian Geopolitics," *Insight Turkey*, vol. 16, no. 2 (2014): 167-181, accessed June 19, 2025.

¹⁰ Robert E. Hunter, "NATO in Context: Geopolitics and the Problem of Russian Power," *PRISM*, vol. 6, no. 2 (2016): 2-27, accessed June 19, 2025.

¹¹ Andreas Goldthau, *Addressing the Russian Energy Challenge: Why Regulation Trumps Geopolitics*, German Marshall Fund of the United States, 2015, s. 1-8.

John O'Loughlin ve çalışma arkadaşlarının *Russian Geopolitical Culture and Public Opinion: The Masks of Proteus Revisited* [Rus Jeopolitik Kültürü ve Kamuoyu: Proteus Maskelerinin Yeniden Ele Alınması] başlıklı makalesi, Rus halkının dış politikaya dair tutumlarını ve bu tutumların jeopolitik kültürle ilişkisini inceleyen önemli bir ampirik çalışmadır. Yazarlar, "jeopolitik kültür"¹² kavramını kullanarak, devlet söylemi ile halkın algıları arasındaki etkileşimi analiz ederken, Rusya'daki kamuoyunun dış tehditler, ulusal çıkarlar ve Batı ile ilişkiler konusundaki görüşlerini detaylı bir şekilde ele alırlar. Makale, özellikle Sovyet sonrası dönemde halkın zihinsel haritalarının nasıl şekillendiğine dair sosyo-coğrafi analizlere dayanmaktadır. Çalışma, jeopolitik karar alma süreçlerinde kamuoyunun oynadığı rolü anlamaya çalışan disiplinlerarası araştırmalar açısından değerli bir kaynak niteliğindedir.¹³

Elizabeth Sidiropoulos ve Chris Alden'in *"Re-Establishing Influence: Russian Foreign Policy in 21st Century"* [Etkiyi Yeniden Kurmak: 21. Yüzyılda Rus Dış Politikası] başlıklı çalışması, 21. yüzyılda Rusya'nın dış politikasının özellikle Afrika kıtası bağlamında nasıl şekillendiğini ele almaktadır. Yazarlar, Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde kaybettiği etki alanlarını yeniden kazanma çabasını, Afrika kıtasıyla kurduğu stratejik, ekonomik ve diplomatik ilişkiler üzerinden değerlendirmektedir. Makale, Rusya'nın klasik sert güç unsurlarının¹⁴ yanısıra enerji diplomasisi, silah satışı ve liderler düzeyinde yürütülen zirve diplomasisi yoluyla kıtada artan nüfuzunu analiz eder. Ayrıca Çin ve Batı'nın Afrika'daki etkinliğine karşı Rusya'nın geliştirdiği çok yönlü dış politika araçlarına dikkat çekilerek, yeni birçok-kutupluluk vizyonu içinde Moskova'nın küresel düzlemdeki konumlandırması tartışılır. Bu kısa fakat yoğun içerikli analiz, Rus dış politikasının jeopolitik yeniden yapılanmasında Afrika'nın artan rolünü vurgular.¹⁵

Syed Adnan Ali Shah'ın *"Geopolitics of the Caspian Sea Region: A Russian Perspective"* [Hazar Denizi Bölgesinin Jeopolitiği: Rus Perspektifi] başlıklı makalesi, Hazar Denizi bölgesinin jeopolitik önemini ve bu bölgedeki Rus çıkarlarını detaylı şekilde ele alan stratejik

¹² Jeopolitik kültür, bir toplumun coğrafi konumu, tarihsel deneyimleri, kolektif hafızası ve siyasal kimliği temelinde dış dünya ile ilişkilerini algılama ve anlamlandırma biçimidir. Bu kavram, devletin dış politika tercihleri ile halkın zihinsel haritaları arasındaki etkileşimi vurgular; yani yalnızca jeopolitik stratejileri değil, bu stratejilerin halk nezdindeki meşruiyetini ve anlamlandırılma biçimlerini de kapsar. O'Loughlin ve arkadaşları, bu çerçevede Rusya'nın jeopolitik kültürünü "Proteus'un Maskeleri" metaforu üzerinden hem esnek hem de tarihsel olarak katılmış temsillerin bir aradalığıyla tanımlar. Bu yaklaşım, jeopolitik analizi yalnızca güç ve mekân üzerinden değil, kültürel ve psikolojik kodlar üzerinden de okumayı mümkün kılar.

¹³ John O'Loughlin et al., "Russian Geopolitical Culture and Public Opinion: The Masks of Proteus Revisited," *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 30, no. 3 (2005): 322-335.

¹⁴ Rusya'nın sert güç (hard power) unsurları, doğrudan zorlama veya baskı yoluyla etkiye bulunma kapasitesini temsil eder ve özellikle askeri, güvenlik ve enerji alanlarında yoğunlaşır. Nükleer silah kapasitesi: Dünya üzerindeki en büyük nükleer cephaneliklerden biridir. Modernizasyon projeleri (örneğin: S-400/S-500 hava savunma sistemleri, T-14 Armata tankları). Hızlı müdahale birlikleri ve stratejik caydırıcılık kabiliyeti: Wagner Grubu; Devletle doğrudan bağlantısı olmamakla birlikte Kremlin'e hizmet eden gayriresmî bir paralı asker gücüdür. Suriye, Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali ve Ukrayna'da aktif olarak sahada yer almıştır. Sert güç kapasitesini "esnek ve izlenmesi güç" şekilde dış ülkelerde projelendirir. Gazprom ve Rosneft gibi enerji devleri aracılığıyla: Avrupa'ya doğalgaz arzını kesme veya fiyat manipülasyonu yapar. Bağımlılık yaratarak politik etki elde etmektedir. Özellikle Ukrayna, Almanya ve Doğu Avrupa üzerinde kullanılmıştır. GRU (askeri istihbarat) ve FSB destekli siber saldırı birimleri vardır. Bu ise "Hybrid warfare" stratejisinin ana bileşenidir.

¹⁵ Elizabeth Sidiropoulos and Chris Alden, "Re-Establishing Influence: Russian Foreign Policy in 21st Century," in *Inside the Russia-Africa Matryoshka: Summitry, Geopolitics and Resources*, South African Institute of International Affairs, 2019, pp. 5-7.

bir incelemedir. Yazar, Hazar havzasının enerji kaynakları bakımından taşıdığı potansiyelin, 1990'lardan itibaren uluslararası rekabetin odağına yerleştiğini vurgular. Bu çerçevede, Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetini koruma çabası, ABD, Çin, İran ve Türkiye gibi aktörlerin artan ilgisiyle karşı karşıya gelmiştir. Makalede, Moskova'nın enerji hatları, askeri nüfuz, etnik politikalar ve hukuki statü tartışmaları üzerinden bu bölgeyi kontrol altında tutma stratejileri ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Shah, özellikle Rusya'nın "yakın çevre doktrini"ni¹⁶ Hazar bağlamında yeniden yorumlayarak, bölgesel güç dengelerinin nasıl şekillendiğini göstermektedir. Makale, enerji jeopolitiği ve Rus dış politikası çalışanlar için önemli bir tarihsel perspektif sunar.¹⁷

Kari Roberts'ın "*Understanding Putin: The Politics of Identity and Geopolitics in Russian Foreign Policy Discourse*" [Putin'i Anlamak: Rus Dış Politika Söyleminde Kimlik ve Jeopolitik Politikaları] başlıklı makalesi, Vladimir Putin'in dış politika söylemlerinde kimlik ve jeopolitiğin nasıl iç içe geçtiğini analiz eden derinlikli bir çalışmadır. Roberts, Rus dış politikasının mahza güvenlik ve çıkar temelli olmayıp, mebeyninde tarihsel kimlik, kültürel üstünlük ve "büyük güç"¹⁸ söylemleriyle beslendiğini savunur. Makale, Putin'in liderliğinde Rusya'nın Batı'ya karşı yeniden konumlandırılmasını, Sovyet sonrası aşağılanmışlık duygusunun telafisi ve ulusal gururun yeniden inşası bağlamında değerlendirir. Ayrıca, Rusya'nın jeopolitik vizyonunun iç siyasal meşruiyeti güçlendirmek amacıyla nasıl bir "biz ve onlar" söylemi üzerinden kurulduğu gösterilir. Bu analiz, dış politika söylemini klasik realizmin ötesine taşıyarak kimlik inşasıyla ilişkili bir jeopolitik okuma sunar. Makale, Putin dönemini anlamak isteyenler için hem teorik hem ampirik katkılar içerir.¹⁹

R. Craig Nation ve Dmitri Trenin'in *Russian Security Strategy Under Putin: U.S. and Russian Perspectives* [Putin Yönetimindeki Rus Güvenlik Stratejisi: ABD ve Rusya Perspektifleri] başlıklı çalışması, Putin yönetiminde Rusya'nın güvenlik stratejisinin hem Moskova hem Washington açısından nasıl şekillendiğini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Yazarlar, Rusya'nın dış politika hedeflerinin, askeri modernizasyonun ve bölgesel nüfuz alanlarının ABD ile ilişkiler bağlamında analizini sunar. Çalışma, Rus stratejisinin güvenlik algılarını, NATO'nun genişlemesini, nükleer caydırıcılığı ve enerji güvenliği gibi kritik unsurları derinlemesine değerlendirirken, iki süper gücün karşılıklı algılarındaki farklılıkları da ortaya koyar. Trenin'in Rusya içindeki perspektifleri ile Nation'ın Amerikan bakış açısını birlikte

¹⁶ "Yakın çevre doktrini", Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya tarafından geliştirilen ve eski Sovyet coğrafyasındaki ülkeleri (özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu - BDT üyeleri) Moskova'nın özel etki alanı olarak tanımlayan dış politika yaklaşımıdır. Bu doktrin, 1993 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev ve ardından Yevgeniy Primakov tarafından şekillendirilmiş, Rusya'nın hem güvenlik hem de kültürel-siyasi bütünlük açısından bu coğrafyada hegemonik rol üstlenmesini meşrulaştırmıştır. Doktrine göre Rusya, bu bölgedeki çatışmalara müdahil olma, askeri üs bulundurma ve enerji politikalarını yönlendirme hakkını stratejik bir öncelik olarak görmektedir. Gürcistan, Moldova ve Ukrayna gibi ülkelerle yaşanan gerilimlerin arka planında da bu doktrinin etkisi görülmektedir.

¹⁷ Syed Adnan Ali Shah, "Geopolitics of the Caspian Sea Region: A Russian Perspective," *Strategic Studies*, vol. 22, no. 1 (2002): 75-106.

¹⁸ Rusya'nın "büyük güç söylemi", devletin uluslararası arenada tarihsel, kültürel ve stratejik rolünü yeniden tesis etme iddiasına dayanan ve özellikle Vladimir Putin döneminde dış politika söyleminin merkezine yerleşen bir ideolojik yaklaşımdır. Bu söylem, Çarlık ve Sovyet mirasını referans alarak, Rusya'nın sadece bölgesel değil küresel düzeyde de "özel görev" ve "medeniyet taşıyıcılığı" iddiasına sahip olduğunu vurgular. "Büyük güç" olmak; askeri kapasite, enerji kontrolü ve diplomatik nüfuz gibi klasik unsurların yanı sıra, Batı karşısında bağımsız bir değer sistemi ve jeopolitik duruş sergilemekle de ilişkilendirilir. Bu bağlamda söylem, iç kamuoyunu mobilize etme ve Batı'ya karşı stratejik özerklik talebini meşrulaştırma işlevi görmektedir.

¹⁹ Kari Roberts, "Understanding Putin: The Politics of Identity and Geopolitics in Russian Foreign Policy Discourse," *International Journal*, vol. 72, no. 1 (2017): 28-55.

sunması, güvenlik politikaları arasındaki gerilimlerin kökenlerini ve potansiyel çatışma alanlarını anlamak için önemli bir kaynak sağlar. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemdeki stratejik dengeyi yorumlamak isteyen araştırmacılar için zengin bir içerik barındırır.²⁰

Stephen Hutchings ve Vera Tolz'un "*Ethnicity and Nationhood on Russian State-Aligned Television: Contextualising Geopolitical Crisis*" [Rus Devlet Televizyonunda Etnik Köken ve Milliyet: Jeopolitik Krizin Bağlamlandırılması] başlıklı kitap bölümü, Rus devlet televizyonunun etnik kimlik ve ulus anlayışını nasıl şekillendirdiğini derinlemesine incelemektedir. Yazarlar, özellikle 2000-2015 arasındaki dönemde Kremlin'in medya aracılığıyla milli kimlik inşası ve jeopolitik krizlere yönelik kamuoyu oluşturma stratejilerini analiz eder. Bölüm, Rus televizyonunun etnik gruplar ve ulusal kimlikler hakkında nasıl anlatılar geliştirdiğini, bunların otoriter rejimin meşruiyet politikasıyla nasıl örtüştüğünü ve dış politika krizlerini nasıl desteklediğini ortaya koyar. Hutchings ve Tolz, medya söylemlerinin Rus milliyetçiliğinin güçlendirilmesinde ve Kremlin'in uluslararası hamlelerinin içeride kabul görmesinde kritik rol oynadığını vurgular. Bu çalışma, medya, etnisite ve siyaset arasındaki etkileşimi anlamak isteyen araştırmacılar için önemli bir kaynak teşkil eder.²¹

Graham Smith'in "*The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism*" [Proteus'un Maskeleri: Rusya, Jeopolitik Değişim ve Yeni Avrasyacılık] adlı makalesi, Rusya'nın 1990'lar sonrası dönemdeki jeopolitik dönüşümünü ve Avrasya ideolojisinin yükselişini kapsamlı bir şekilde ele alır. Smith, "Proteus'un Maskeleri" metaforunu kullanarak, Rus jeopolitiğinin çok katmanlı, esnek ve bazen çelişkili doğasını ortaya koyar. Makale, Rusya'nın Avrupa ile Asya arasındaki konumunu yeniden tanımlama çabalarını ve Avrasya'nın yeni bir siyasi ve kültürel kimlik olarak benimsenmesini inceler. Yeni Avrasyacılık, Rusya'nın iç ve dış politikalarında etkili olurken, Sovyet sonrası dönemde devletin kimlik krizlerine ve güç yeniden dağılımına ışık tutar. Smith'in çalışması, coğrafya, kimlik ve güç arasındaki karmaşık ilişkilere dair önemli teorik katkılar sunar ve Avrasya bölgesinin uluslararası ilişkilerdeki rolünü anlamada temel kaynaklardan biridir.²²

David Kerr'in "*The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy*" [Yeni Avrasyacılık: Rusya'nın Dış Politikasında Jeopolitiğin Yükselişi] başlıklı makalesi, 1990'lar Rus dış politikasında jeopolitik düşüncenin yükselişini ve özellikle Yeni Avrasyacılık²³ akımının etkisini derinlemesine inceler. Kerr, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya'nın jeopolitik konumunu yeniden tanımlama çabalarını ve bu sürecin ideolojik temellerini ortaya koyar. Makalede, Yeni Avrasyacılık'ın hem iç siyaset hem de dış politika bağlamında Rusya'nın bölgesel güç olarak kendini konumlandırma stratejilerinde nasıl kritik

²⁰ R. Craig Nation and Dmitri Trenin, *Russian Security Strategy Under Putin: U.S. and Russian Perspectives*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2007, s. 1-12.

²¹ Stephen Hutchings and Vera Tolz, "Ethnicity and Nationhood on Russian State-Aligned Television: Contextualising Geopolitical Crisis," in *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000-2015*, edited by Pål Kolstø and Helge Blakkisrud, Edinburgh University Press, 2016, pp. 298-335.

²² Graham Smith, "The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism," *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 24, no. 4 (1999): 481-494.

²³ Yeni Avrasyacılık, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan ve Rusya'nın tarihsel/coğrafi hem de kültürel kimliğini Avrasya kıtasıyla bütünleştirmeyi amaçlayan ideolojik/ jeopolitik bir harekettir. Bu kavram, Rusya'yı sadece bir Avrupa ya da Asya ülkesi olarak değil, Avrasya'nın merkezi güç odağı olarak konumlandırır. Yeni Avrasyacılık, Batı'nın etkisine karşı Rusya'nın bağımsızlığını ve bölgesel liderliğini vurgularken; jeopolitik olarak, eski Sovyet coğrafyasındaki entegrasyon ve etkisini artırmayı hedefler. Hem devlet politikalarında hem de entelektüel tartışmalarda yer bulan bu yaklaşım, Rus dış politikasının ideolojik temel taşlarından biri olarak kabul edilir ve kültürel kimlik inşası ile güç projeksiyonunu birleştirir.

bir rol oynadığı tartışılır. Kerr, bu akımın Rus kimliği, kültürel miras ve güvenlik perspektifleri ile yakından ilişkili olduğunu vurgulayarak, Rus dış politikasında jeopolitiğin yeniden canlanmasının tarihsel ve politik kökenlerini açıklığa kavuşturur. Çalışma, Sovyet sonrası dönemin karmaşık jeopolitik dönüşümlerini anlamak için temel bir kaynak niteliğindedir.²⁴

Rusya'nın jeopolitik durumu hakkında; V. Kolosov ile R. Turovsky "Yüzyılın sonunda Rus jeopolitiği"²⁵ R. Iştok ve D. Plavčanová "Rus jeopolitiği ve Rusya'nın jeopolitiği"²⁶ J. Berryman "Jeopolitik ve Rus dış politikası"²⁷ N. Morozova "Jeopolitik , Avrasyacılık ve Putin yönetimindeki Rus dış politikası"²⁸ P. J. Bolt "Çin, Rusya ve yirmi birinci yüzyıl küresel jeopolitiği"²⁹ D. Trenin "Avrasya'nın sonu: Rusya jeopolitik ve küreselleşme sınırında"³⁰ J. O'Loughlin, P. F. Talbot "Rusya dünyanın neresinde? Sıradan Rusların jeopolitik algıları ve tercihleri"³¹ E. G. Solovyev "Rusya'da jeopolitik – bilim mi , meslek mi?"³² S. Kotkin "Rusya'nın sürekli jeopolitiği: Putin tarihsel modele geri dönüyor"³³ M. Wigell ve A. Vihma "Jeopolitik ve jeoekonomi: Rusya'nın jeostratejisi ve AB üzerindeki etkileri"³⁴ B. Rezvani "Rus dış politikası ve Sovyet sonrası alanda ve Orta Doğu'daki jeopolitiği : Tacikistan, Gürcistan, Ukrayna ve Suriye"³⁵ T. Romanova "Rusya'nın AB'ye yönelik enerji politikası sadece jeopolitik mi ? Üçüncü Liberalizasyon Paketi örneği"³⁶ E. Götz "Asıl mesele jeopolitik: Rusya'nın Ukrayna politikası üzerine bir açıklama"³⁷ D. Oualaalou "Rusya'nın Jeopolitiğinin Dinamikleri"³⁸ M. Bassin "Klasik Avrasyacılık ve Rus Kimliğinin Jeopolitiği"³⁹ J. Biersack ve

²⁴ David Kerr, "The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy," *Europe-Asia Studies*, vol. 47, no. 6 (1995): 977-988.

²⁵ Vladimir Kolosov and Rostislav Turovsky. "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle." *Geopolitics*, vol. 6, no. 1, 2001, pp. 141-164.

²⁶ Robert Iştok and Dominika Plavčanová. "Russian Geopolitics and Geopolitics of Russia: Phenomenon of Space." *European Journal of Geopolitics*, vol. 1, 2013, pp. 61-94.

²⁷ John Berryman, "Geopolitics and Russian foreign policy." *International Politics* 49 (2012): 530-544.

²⁸ Natalia Morozova, "Geopolitics, Eurasianism and Russian foreign policy under Putin." *Geopolitics* 14.4 (2009): 667-686.

²⁹ Paul J. Bolt and Sharyl N. Cross. *China, Russia, and twenty-first century global geopolitics*. Oxford University Press, 2018, s. 14-22.

³⁰ Dmitrii Trenin, *The end of Eurasia: Russia on the border between geopolitics and globalization*. Carnegie Endowment, 2002, s. 17-23.

³¹ John O'Loughlin, and Paul F. Talbot. "Where in the world is Russia? Geopolitical perceptions and preferences of ordinary Russians." *Eurasian Geography and Economics* 46.1 (2005): 23-50.

³² Eduard G. Solovyev, "Geopolitics in Russia – science or vocation?." *Communist and post-communist studies* 37.1 (2004): 85-96.

³³ Stephen Kotkin, "Russia's perpetual geopolitics: Putin returns to the historical pattern." *Foreign Aff.* 95 (2016): 2-3.

³⁴ Mikael Wigell and Antto Vihma. "Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU." *International Affairs* 92.3 (2016): 605-627.

³⁵ Babak Rezvani, "Russian foreign policy and geopolitics in the Post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria." *Middle Eastern Studies* 56.6 (2020): 878-899.

³⁶ Tatiana Romanova, "Is Russian energy policy towards the EU only about geopolitics? The case of the Third Liberalisation Package." *Geopolitics* 21.4 (2016): 857-879.

³⁷ Elias Götz, "It's geopolitics, stupid: explaining Russia's Ukraine policy." *Global Affairs* 1.1 (2015): 3-10.

³⁸ David Oualaalou, *The Dynamics of Russia's Geopolitics*. Springer International Publishing, 2021, s. 4-5.

³⁹ Mark Bassin, "Classical Eurasianism and the Geopolitics of Russian Identity." *Ab imperio* 2003.2 (2003): 257-266.

S. O'lear "Rusya'nın Kırım'ı ilhakının jeopolitiği: Anlatılar, kimlik, sessizlikler ve enerji"⁴⁰ vb. güncel çalışmaları yapılmıştır.

A. Dugin'in "Last war of the World-Island: the Geopolitics of contemporary Russia"sı [Dünya Adasının Son Savaşı: Çağdaş Rusya'nın Jeopolitiği] Rus jeopolitiğinin temel düşünürlerinden biri olarak, modern Rusya'nın küresel stratejisini ve jeopolitik vizyonunu ortaya koyduğu önemli bir çalışmadır. Kitapta Dugin, Rusya'yı "Dünya Adası" (World-Island) kavramı bağlamında konumlandırır ve Batı merkezli küresel düzenle mücadele eden Avrasyacı perspektifi detaylandırır. Dugin, jeopolitiği sadece toprak ve güç mücadelesi görmez, kültürel ve medeniyetler arası bir çatışma olarak ele alır. Rusya'nın Batı hegemonyasına karşı duruşunu, Avrasya entegrasyonunu ve çok kutuplu dünya düzeni arayışını bu bağlamda anlatır. Kitap, özellikle Rus milliyetçiliği, gelenekselcilik ve anti-liberal söylemlerle örülü jeopolitik bir manifesto niteliğindedir.⁴¹

Dugin'in *Last War of the World-Island*'ın da jeopolitik teoriyi sadece devletlerin güç dengeleri üzerinden okumaktan öteye geçerek, kültürel ve kimlik temelli bir sosyolojik perspektif sunar. Kitapta, Rus kimliği ve medeniyet algısı, jeopolitik tercihlerin belirleyicisi olarak öne çıkar; bu da ulusal bilinç, kolektif hafıza ve sosyal dayanışmanın dış politika süreçleriyle sıkı bağını gösterir. Dugin'in tezleri, devletin egemenlik alanının ötesinde toplumsal bir yapıyı ve tarihsel sürekliliği vurgulayarak, jeopolitiğin kültürel yeniden üretim ve ideolojik inşa aracı olduğunu ortaya koyar. Böylece, Rusya'nın "Dünya Adası" ideali, sadece coğrafi bir hedef sayılmayacak derecede, beraberinde toplumun kolektif kimliğini yeniden tanımlayan ve pekiştiren bir sosyolojik olgu haline gelir. Bu çerçevede, Dugin'in yaklaşımı devlet-toplum ilişkisini, modern jeopolitik stratejilerde kültürel dinamiklerin nasıl belirleyici olabileceğine dair önemli ipuçları sunar ve Rus dış politikasının sosyal temellerini anlamada değerli bir katkı sağlar. Ancak bu perspektif, milliyetçi ve otoriter eğilimleri meşrulaştırma potansiyeli nedeniyle eleştirel sosyolojik sorgulamaları da beraberinde getirir.

Baykan Sezer'in "Doğu-Batı çatışması" görüşleri bağlamında Rusya'daki Avrasyacılık olgusu, Rusya'nın jeopolitik kimliğini ve dünya siyaseti içindeki yerini anlamada önemli bir perspektif sunar. Sezer, Doğu ile Batı arasındaki tarihsel ve kültürel gerilimi sadece coğrafi bir ayrım olarak tanımlamaz, medeniyetler çatışmasının bir tezahürü olarak da görür. Bu çerçevede Avrasyacılık, Rusya'nın hem Avrupa hem Asya kültürlerinin kesişim noktasında yer alan benzersiz medeniyet yapısını vurgulayan bir ideoloji olarak ortaya çıkar.

Rusya'daki Avrasyacılık, Batı'nın liberal modernitesine karşı bir tepki ve alternatif arayışdır. Sezer'e göre bu ideoloji, Rusya'nın Doğu'nun manevi ve kolektif değerleri ile Batı'nın bireysellik ve rasyonalite anlayışı arasındaki "çatışma"da kendine özgü bir üçüncü yol oluşturma çabasıdır. Avrasyacılık, Doğu'nun geleneksel değerlerini ve kolektivist yapısını ön plana çıkarırken, Rusya'nın jeopolitik stratejisinde Batı'dan bağımsız, çok kutuplu bir dünya düzenine vurgu yapar. Bu bağlamda Sezer, Avrasyacılık olgusunu, Doğu-Batı çatışmasının sadece siyasi değil, kültürel ve medeniyetlerarası bir mücadele olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Rusya'nın Avrasyacı kimliği, hem iç politikada milli birliği ve kimlik inşasını destekler hem de dış politikada Batı'ya karşı stratejik bir duruşun ideolojik temelini oluşturur. Böylece, Sezer'in yaklaşımı Avrasyacılığı, Doğu-Batı eksenindeki gerilimlerin jeopolitik ve kültürel bir izdüşümü olarak anlamlandırır.

⁴⁰ John Biersack and Shannon O'lear, "The geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences, and energy." *Eurasian geography and economics* 55.3 (2014): 247-269.

⁴¹ Alexander Dugin, *Last war of the World-Island: the Geopolitics of contemporary Russia*. Arktos, 2015, s. 138.

Batı ile Gerilimin Tarihsel Kodları: Soğuk Savaş'tan Günümüze

Soğuk Savaş dönemi, Batı ile Doğu bloğu arasında ideolojik ve askeri bir rekabetin sembolü olmuştur. Bu dönem, iki kutuplu dünya düzeninin sert karşıtlığını tarih sahnesine taşımıştır. Sovyetler Birliği ve ABD, sadece güç dengesi üzerinden tahlil/ tedkik edilemez, ayrıca farklı toplumsal ve kültürel sistemlerin temsilcileri olarak konumlanmaktadırlar. [Bazı sosyologlar bunu “süperetnos” topluluklar şeklinde tanımlamaktadır.] Rusya’nın bu süreçte Batı ile ilişkilerinde süregelen gerilim, *mere* [Fr.] uluslararası politikanın bir sonucu olmamıştır, derin tarihsel ve sosyolojik kodlarla şekillenmiş bir olgudur.

Milli bilinç ve tarihî hafıza, Rus toplumunda Batı’ya karşı mesafeli ve zaman zaman tehdit algısına dayalı bir tutumu besledi. Bu kodlar, Rusya’nın kendi kimliğini ve egemenliğini koruma çabasının temelini oluşturur. Toplumsal bağlamda, Rusya’da Batı karşıtlığı bazen bir varoluş meselesi olarak algılanır; bu da politik söylemlerden kültürel üretimlere kadar geniş bir alanda kendini gösterir. Teknik açıdan, Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı’nın NATO genişlemesi, ekonomik yaptırımlar ve bilgi savaşları gibi araçlarla gerilimi sürdürdüğü gözlemlenir. Rusya ise bu meydan okumaya askeri modernizasyon ve enerji politikaları ile yanıt verir. Bu karşılıklı hamleler, gerilimin tarihsel kodlarının günümüzde farklı biçimlerde devam ettiğini ortaya koyar.

Andrzej Walicki, Rus düşünce tarihini anlamada öncü bir figürdür. Özellikle Slavofiller ve Batıcılar (Zapadnikler) arasındaki felsefi kutuplaşmayı çözümleyerek, Rusya’nın Batı ile yaşadığı tarihsel gerilimin kültürel ve ideolojik temellerine ışık tutmuştur. Walicki’ye göre bu gerilim, yalnızca dış politika tercihleriyle açıklanamaz; asıl kaynak, Rusya’nın modernleşme sürecinde kendi kimliğini Batı karşısında nasıl tanımladığına dair entelektüel çatışmadır. Batı ile gerilim, sadece anlık çatışmaların ötesinde, Rusya’nın milli kimliğinde ve jeopolitik stratejisinde derin kökler taşıyan bir olgudur. Bu tarihsel ve sosyolojik kodlar, günümüz küresel dengelerinde de etkinliğini korur. Walicki’nin “*The Slavophile Controversy ve A History of Russian Thought*” [Rus Düşünce Tarihi: 1760-1900 Aydınlanmadan Marksizme] gibi eserlerinde belirttiği üzere, 19. yüzyıl Rus entelektüel hayatı Batı karşısında ikiye bölünmüştü. Batıcılar, Rusya’nın kurtuluşunu Avrupa tipi liberal kurumlarda ve modernleşmede görürken; Slavofiller, Batı’nın bireyci ve seküler kültürünü yozlaşmış bulmuş, Rusya’nın Ortodoks Hristiyanlık, kolektivizm ve topluluk ruhu üzerinden özgün bir medeniyet inşa etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu ayrım, Rusya’nın Batı ile olan ilişkisini bizzat dışsal bir rekabet saymayıp, içsel bir kimlik krizi hâline getirmiştir.⁴²

Walicki’ye göre, Slavofillerin Batı’yı sadece politik rakip değil, üstelik bir “kültürel bozulma” tehdidi olarak görmesi, Rus toplumunda köklü bir medeniyet bilinci yaratmıştır. Bu bilinç, modern Rus devlet yapılarında da süreklilik taşımış ve Batı’ya karşı “savunmacı bir jeopolitik refleks” üretmiştir. Özellikle 20. yüzyıl Sovyet deneyimi ve ardından Putin dönemi, bu refleksin yeniden canlanmasına zemin hazırlamıştır. Walicki, Rusya’nın tarih boyunca sadece ulus-devlet olmanın ötesinde, evrensel medeniyet misyonuna sahip olduğunu belirtir. Bu, Çarlık döneminde “Moskova Üçüncü Roma”⁴³ fikriyle, Sovyetler

⁴² Andrzej Walicki, *The Slavophile Controversy: History of a Conservative Utopia in Nineteenth-Century Russian Thought* (Oxford University Press, 1975), s. 14-36.

⁴³ “Moskova Üçüncü Roma” düşüncesi, 15. yüzyıl sonlarında, Bizans İmparatorluğu’nun 1453’te Osmanlılar tarafından fethedilmesinin ardından ortaya çıkmıştır. Bu ideolojiye göre, Roma İmparatorluğu’nun birinci Roma’sı Batı Roma, ikinci Roma ise Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu’dur. Bizans’ın çöküşüyle birlikte Ortodoks Hristiyanlığın ve Roma’nın manevi mirasının korunacağı üçüncü ve son Roma olarak Moskova’nın yükselmesi gerektiği savunulmuştur. Özellikle 16. yüzyılda III. İvan döneminde güçlenen bu görüş, Rus Çarlığının hem dini hem siyasi meşruiyetini artırmak ve Ortodoks dünyasının liderliğini üstlenmek amacıyla geliştirilmiştir. Moskova Üçüncü Roma ideolojisi, Rusya’nın hem kendisini kutsal bir misyonun varisi olarak

döneminde proletarya öncülüğüyle, günümüzde ise Avrasyacı söylemlerle tezahür eder. Batı ile gerilim, bu evrensel misyonun Batı hegemonyasıyla çakışmasından kaynaklanır. Rus entelijansiyası bu nedenle Batı'ya karşı sadece politik değil, "varoluşsal" bir mücadele içinde olduğunu düşünür.

Walicki'nin analizlerinde dikkat çeken bir başka unsur, Rus düşüncesinin modernlik ile kurduğu mesafeli ilişkidir. Batı modernliği, Rus düşünürlerce sıklıkla bireycilik, sekülerleşme ve ahlaki çürüme ile özdeşleştirilmiş; buna karşılık Rusya, kendi tarihsel misyonunu maneviyat, toplumsallık ve tarihsel süreklilik üzerinden tanımlamıştır. Bu durum, günümüzde de Rusya'nın Batı merkezli kurumlara (NATO, AB vb.) karşı geliştirdiği kültürel-soyutlayıcı direncin zeminini oluşturur. Andrzej Walicki'nin düşüncelerinden yola çıkarak, Rusya'nın Batı ile geriliminin tarihsel kodları *kültürel farklılık, kimlik arayışı ve modernlik eleştirisi* ekseninde şekillenmiştir. Bu gerilim, günümüz Rus dış politikasında sadece stratejik bir karşıtlık oluşturmaz, tarihsel bir kendilik tanımı olarak yaşamaktadır. Walicki'nin çalışmaları, bu tarihsel sürekliliği entelektüel düzeyde kavramamıza ve Rus jeopolitiğini sadece harita üzerinden değil, düşünce tarihi üzerinden de okumamıza olanak tanır.

Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde ortaya çıkan gerilim, salt politik ve stratejik bir mesele olmaktan öte, derin tarihsel, kültürel ve toplumsal kodlarla örülmüş kompleks bir olgudur. Sosyolojik bakış, bu gerilimi devletler arası güç mücadelesi olarak değil, kolektif kimlik, tarihsel hafıza ve kültürel anlam arayışı ekseninde değerlendirebilir. İlk olarak, Rus toplumunun kendi kimlik inşasında "öteki" olarak Batı'nın yeri kritik bir unsur teşkil eder. Rus modernleşme süreci Batı'dan etkilenmiş olmakla birlikte, bu etki eş zamanlı bir mesafe koyma ve farklılaşma çabasıyla paralel ilerlemiştir. Bu durum, Rusya'nın "kendine özgü yol" (svoý put) fikrini beslemiş, Batı'nın liberal bireyci modernliğine karşı kolektivist, otoriter ve maneviyat temelli bir alternatif dünya görüşünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece Batı hem model alınan hem de karşı çıkılan "öteki" kimlik olarak toplumsal bilinçte yerini almıştır.

İkinci olarak, tarihsel hafıza ve kültürel anlatılar Rusya'da Batı karşıtlığını güçlendiren temel mekanizmalardır. Napolyon savaşlarından Kırım Savaşı'na, iki dünya savaşından Soğuk Savaş'a kadar yaşanan çatışmalar, Rus toplumunda "saldırgan Batı" ve "kahraman Rusya" mitleri etrafında kodlanmıştır. Bu mitler, ulusal birliği ve direnci pekiştirirken, Batı'yı sürekli bir tehdit ve içe kapanış gerekçesi olarak meşrulaştırır. Üçüncü olarak, sosyo-politik yapılar ve ideolojiler bu tarihsel kodları yeniden üretir. Sovyetler Birliği döneminde Batı karşıtlığı ideolojik bir meşruiyet aracı olmuş, post-Sovyet dönemde ise milli kimlik inşasında ve Rusya'nın jeopolitik stratejisinde ideolojik bir zemin oluşturmıştır. Putin döneminde ise bu kodlar yeniden canlandırılarak, devlet söyleminde "Batı tehdidi" algısı iç siyasi meşruiyet ve dış politikada sert duruşun gerekçesi olarak kullanılmıştır. Nihayetinde, küreselleşme ve modern iletişim çağında bile bu tarihsel kodlar, Rus toplumunun Batı'ya bakışını şekillendirmeye devam etmektedir. Batı ile gerilim, sadece devletler arası bir kriz çıkarmaz; Rus kimliğinin, toplumsal hafızasının ve kültürel dünyasının derinlerine işlemiş bir "*tarihsel anlatı*"dır da. Rusya'nın Batı ile geriliminin tarihsel kodları; kimlik inşası sürecinde "öteki" Batı imajı, kolektif hafızada yer eden çatışma mitleri, sosyo-politik ideolojilerde yeniden üretilen Batı karşıtlığı ve bu unsurların günümüz toplumunda sürdürdüğü kültürel etkileşimler bütünü olarak sosyolojik açıdan ele alınmalıdır.

görmesini sağlamış hem de Batı karşısında ayrıksı ve merkezi bir konum edinmesine zemin hazırlamıştır.

Enerji, Güvenlik ve Diplomasi Üçgeninde Yeni Jeopolitik Doktrinler

Rusya'nın enerji kaynakları, sadece ekonomik bir varlık olmanın ötesinde, devletin jeopolitik ajandasının merkezinde yer alan stratejik araçlara dönüşmüştür. Enerji tedarik zincirleri üzerindeki kontrol, Kremlin'in bölgesel nüfuz alanlarını yeniden yapılandırmasında yeni bir enerji-egemenlik paradigmasının temelini oluşturur. Bu paradigmada, enerji altyapısı sadece ekonomik yatırım olarak değil, yanısıra bir jeopolitik baskı mekanizması olarak işlev görür; enerji transfer koridorları vasıtasıyla yürütülen enerji diplomasi, enerji arz güvenliğinin ötesinde güç gösterisi anlamı da taşır.

Güvenlik konsepti, Rusya'nın yeni jeopolitik doktrinlerinde multidisipliner ve multiaktörlü bir yapıya bürünmüştür. Sadece askeri ve sınır güvenliği değil, enerji altyapılarının fiziki güvenliği, siber güvenlik tehditleri ve bilgi savaşları gibi alanlar da kapsam içine alınmıştır. Bu genişletilmiş güvenlik yaklaşımı, enerji projelerinin siyasi arenadaki rolünü pekiştirirken, diplomatik stratejilerin de enerji tabanlı tehdit algılarına göre biçimlendirilmesini zorunlu kılar. Böylelikle, enerji kaynaklarının korunması, devletin varoluşsal güvenliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelir.

Rusya'nın dış politika stratejisinde enerji, güvenlik ve diplomasi birbirini tamamlayan fakat özerk işlevlere sahip üçlü bir sistem olarak konumlanır. Yeni jeopolitik doktrinler, bu üçlü ekseninde "enerji-soykütle diplomasisi"⁴⁴ (energy-genealogy diplomacy) gibi kavramları gündeme getirir. Burada enerji kaynakları üzerinden kurulan tarihi ve kültürel bağlar, sadece ekonomik çıkarların değil, bunun ötesinde kimlik ve medeniyet inşasının da aracı olarak kullanılır. Bu yaklaşım, Rusya'nın küresel güç konumunu sürdürebilmesi için enerji jeopolitiğini yeniden tanımlamakta, diplomasiyi tarihsel süreklilikle entegre etmektedir.

Rusya'nın enerji, güvenlik ve diplomasi üçgeninde şekillenen yeni jeopolitik doktrinleri, güncel pratiklerde somutlaşmaktadır. Özellikle Kuzey Akım 2 projesi [Ru. Severnyy potok], enerji altyapısının ekonomik ve jeopolitik bir silah olarak nasıl kullanıldığını gözler önüne sermektedir. Batı'nın yaptırım tehditlerine rağmen proje tamamlanma sürecinde ilerlemekte; bu durum, Rusya'nın enerji kaynaklarıyla Avrupa pazarındaki stratejik etkinliğini sürdürme iradesini yansıtır. Öte yandan, Ukrayna krizinde enerji tedarik kesintileri ve fiyat manipülasyonları, enerji güvenliğinin askeri ve diplomatik baskı aracına dönüşümünü açıkça ortaya koymuştur. Siber saldırılar ve bilgi savaşlarıyla desteklenen bu stratejiler, enerjinin güvenlik bağlamında çok boyutlu kullanımını gösterirken, Kremlin'in diplomasi anlayışında enerji diplomasisinin merkezi rolünü pekiştirmiştir. Ayrıca, Çin ile gelişen enerji iş birlikleri, Rusya'nın enerji-soykütle diplomasisi bağlamında Avrasya coğrafyasındaki etkisini genişletme amacını yansıtmaktadır. Bu örnekler, Rus jeopolitiğinin enerji, güvenlik ve diplomasi eksenlerinde nasıl entegre ve çok katmanlı bir strateji izlediğini göstermektedir.

Rusya'nın Güncel Savaş Doktrini

Rusya'nın güncel savaş doktrini, modern harp kavramları ve stratejik tehdit algılamalarına dayalı çok katmanlı bir yapı olarak şekillenmiştir. Doktrin, klasik çatışma hallerinin yanısıra hibrit savaş, siber harp, bilgi operasyonları ve ekonomik savaş araçlarını da içermektedir. Rus askeri doktrininde, savaş yalnızca doğrudan askeri karşılaşma değil; siyasi, ekonomik, teknolojik ve kültürel alanlarda yürütülen çok boyutlu mücadele olarak

⁴⁴ "Enerji-soykütle diplomasisi" kavramı, enerji kaynakları üzerinden oluşturulan tarihsel, kültürel ve toplumsal bağların dış politika aracına dönüştürülmesini ifade eder. Bu diplomasi biçiminde, enerji tedarik ilişkileri sadece ekonomik çıkarlar temelinde addedilmez, başlıca ortak medeniyet mirası, kimlik ve tarih algılarıyla da desteklenir. Böylece enerji arzı, karşılıklı güven inşasında ve bölgesel etki alanlarının belirlenmesinde stratejik bir unsur olarak kullanılır. Kavram, Rusya gibi enerji zengini ülkelerin jeopolitik nüfuzlarını genişletme ve enerji politikalarını kültürel-soyutlayıcı bir meşruiyet zeminiyle pekiştirme pratiğini tanımlar.

tanımlanır. Bu bağlamda, konvansiyonel kuvvetlerin yanısıra nükleer caydırıcılık ve stratejik öneme sahip siber yetenekler, Rusya'nın savunma ve saldırı kapasitesinin temel unsurlarıdır.⁴⁵

Güncel doktrin, özellikle “önleyici savaş” (preventivnaya voyna) ve “sınırlı savaş” (ogranichennaya voyna) konseptlerine vurgu yapar. Önleyici savaş anlayışı, stratejik tehditlerin ortaya çıkmadan önce etkisiz hale getirilmesini savunurken, sınırlı savaş ise belli coğrafi alanlarda ve sürelerde gerçekleşen, kapsamı kontrollü askeri harekâtları ifade eder. Bu yaklaşım, Kremlin'in bölgesel krizlere müdahale kabiliyetini artırmakta ve küresel güç dengesinde esnek manevra olanağı sağlamaktadır. Buna ek olarak, Rusya'nın savaş doktrininde bilgi harp ve psikolojik operasyonlar (psikhologicheskiye operatsii) merkezi bir yer tutar. Propaganda, dezenformasyon ve dijital manipülasyon teknikleri, düşmanın savaş iradesini kırmak ve uluslararası arenada meşruiyet sağlamak için aktif biçimde kullanılmaktadır. Siber saldırılar ise sadece askeri hedeflere değil, kritik altyapı ve sivil nüfusa yönelik stratejik operasyonların parçası olarak görülür. Rusya'nın güncel savaş doktrini; hibrit tehditlere karşı bütüncül savunma ve saldırı kapasitesi geliştirme, nükleer ve siber caydırıcılık mekanizmalarını entegre etme ve bölgesel kontrolü sağlama hedeflerini içeren modern, esnek ve kapsamlı bir savaş stratejisidir.⁴⁶

Rusya Federasyonu'nun 2014 yılında kabul edilen Askerî Doktrini, ülkenin savunma ve güvenlik politikalarının temelini oluşturur. Bu doktrin, Rusya'nın askeri stratejisini “hibrit savaş” kavramıyla birleştirerek, geleneksel olmayan tehditlere (siber saldırılar, propaganda ve özel operasyonlar) karşı kapsamlı bir yaklaşım benimser. NATO'nun genişlemesini ve küresel istikrarsızlığı başlıca tehditler olarak tanımlarken, nükleer caydırıcılığı savunmanın merkezine yerleştirir. Ayrıca, “egemenliğin korunması” ve “çok kutuplu dünya düzeni” vurgusu yaparak, askeri gücün; bölgesel ve küresel dengeleri korumak için kullanılabileceğini belirtir. Doktrin, Rusya'nın “yasak bölge” (anti-access/area denial - A2/AD) yeteneklerini güçlendirmesini ve askeri-teknolojik üstünlüğe odaklanmasını da yansıtır.⁴⁷

NATO ve Rusya'nın savaş doktrinleri, temel stratejik yaklaşımları ve tehdit algıları bakımından belirgin farklılıklar gösterir. NATO, kolektif savunma (5. Madde) ilkesine dayalı olarak caydırıcılık ve çok uluslu iş birliğini ön plana çıkarır. Savunma odaklı olan NATO doktrini, hibrit tehditlere (siber saldırılar, dezenformasyon) karşı esnek yanıt vermeyi, teknolojik üstünlüğü ve askeri hareketliliği (örneğin, Hızlı Tepki Kuvvetleri) vurgular. Ayrıca, NATO'nun nükleer politikası, esas olarak ABD ve müttefiklerinin nükleer silahlarına dayalı caydırıcılık üzerine kuruludur.⁴⁸ Rusya ise daha saldırgan ve asimetrik bir doktrin benimser. Hibrit savaş teknikleri (özel operasyonlar, siber savaş, vekil güçler) ve nükleer silahların erken kullanım tehdidi (escalate to de-escalate), Rus stratejisinin temel unsurlarıdır. NATO'nun genişlemesini ve Batı'nın etki alanını bir varoluşsal tehdit olarak gören Rusya, “yasak bölge” (A2/AD) stratejileriyle bölgesel hakimiyet peşindedir. Ayrıca, Rus doktrini, konvansiyonel güçlerin yanısıra psikolojik savaş ve enerji diplomasisi gibi araçları da aktif şekilde kullanır. NATO savunma ve istikrarı korumaya odaklanırken, Rusya daha agresif ve çok boyutlu bir yaklaşım benimseyerek Batı karşısında asimetrik avantaj sağlamayı hedefler. İki tarafın doktrinleri, küresel güç mücadelesinin farklı yüzlerini yansıtır.

⁴⁵ Ministerstvo oborony Rossiyskoy Federatsii, «Voyennaya doktrina Rossiyskoy Federatsii», 25 dekabrya 2014 g., ofitsial'nyy sayt Ministerstva oborony RF., s. 1.

⁴⁶ Ministerstvo oborony Rossiyskoy Federatsii, A.g.e., 2014, s. 2-6.

⁴⁷ Ministerstvo oborony Rossiyskoy Federatsii, A.g.e., 2014, s. 7-20.

⁴⁸ NATO, *The Strategic Concept*, 2010, North Atlantic Treaty Organization, s. 1-17.

Avrasyacılık Perspektifinden Rusya'nın Jeopolitik Yeniden Konumlanması

Avrasyacılık paradigması çerçevesinde Rusya'nın jeopolitik yeniden konumlanması, modern küresel düzenin çok katmanlı hegemonya dinamiklerine karşı ontolojik bir itiraz formu olarak kavranmalıdır. Bu paradigma, Rusya'yı Batı merkezli evrenselcilik projelerinin epistemik sınırlarına meydan okuyan medeniyetlerarası bir düğüm noktası olarak konumlandırır. Jeopolitik alan, sadece coğrafi bir gösterge olmaktan çıkar; tarihsel-medeniyetsel sürekliliklerin, kültürel kodların ve jeokültürel hafızanın ötesinde, heterojen zaman ve mekânların politikasına dönüşür. Avrasyacılık, bu bağlamda, postmodern güç hiyerarşilerinde Rusya'nın "diğer"leştirilmiş Batı söylemine karşı epistemik bir özne olma iddiasını temsil eder.

Bu konumlanış, devletin egemenlik sınırlarını yeniden tasarlarırken, normatif küresel siyasetin simgesel-kavramsal rejimlerine alternatif bir ontoloji sunar. Rus Avrasyacılığı, "medeniyetler çatışması"⁴⁹ teorisinin aksine, çoklu medeniyetlerin simbiyotik ve metinsel etkileşiminin bir izdüşümü olarak ortaya çıkar; fakat bu metin, hegemonik Batı diskurunun yörüngesinden saparak otantik Avrasya tarihsel-metinlerine atıf yapar.⁵⁰ Dolayısıyla, bu perspektif Rusya'nın yalnızca jeopolitik değil, epistemolojik egemenliğinin de yeniden tesis

⁴⁹ Samuel P. Huntington'ın ortaya attığı "medeniyetler çatışması" tezi, soğuk savaş sonrası dünya siyasetini kültürel ve medeniyet temelli bloklar arasındaki kaçınılmaz çatışmalar ekseninde yeniden tanımlar. Huntington, küresel siyasetin ana dinamiğinin ideolojik veya ekonomik değil, medeniyetler arasındaki temel farklılıklardan kaynaklandığını savunur. Ancak bu yaklaşım, jeopolitik karmaşıklığı basitleştirerek indirgemeci bir kültür determinizmine saplanır ve tarihsel-sosyolojik gerçekliklerin çok katmanlı yapısını göz ardı eder. Medeniyetleri homojen, sabit ve birbirine zıt monolitik bloklar olarak varsayması, farklılıkların iç dinamiklerini, hibrit kimlikleri ve değişen güç ilişkilerini görmezden gelir. Ayrıca, bu teori kültürel farklılıkları çatışma önermesi bağlamında kategorize ederek kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşme riski taşır; böylece politik aktörlerin kutuplaşmayı derinleştiren söylemlerini meşrulaştırabilir. Dolayısıyla, "medeniyetler çatışması" anlayışı, küresel toplumun çok katmanlı etkileşimlerini, melezleşmelerini ve diyalektik ilişkilerini kavramada yetersiz kalır; kültürel farklılıkları güç mücadelesinin bir parçası olarak anlamak yerine, onları statik ve kaçınılmaz çatışma potansiyelleri olarak resmeder. Bu nedenle, çağdaş sosyopolitik analizlerde medeniyetlerarası etkileşimlerin dinamizmini ve çoklu kimlik politikalarını merkeze alan daha nüanslı modeller gereklidir.

⁵⁰ Baykan Sezer'in medeniyetler çatışması tezinden ayrıldığı ve orijinallliğini ortaya koyduğu temel noktalar, özellikle küresel güç ilişkilerinde kültürel kimliklerin işlevselliği ve bu kimliklerin toplumsal inşa süreçlerine dair yaklaşımında belirginleşir. (i) Birincisi, Sezer, Samuel P. Huntington'ın medeniyetler çatışması tezinin aksine, medeniyetleri monolitik, homojen ve değişmez yapılar olarak görmez. Onun çalışmasında medeniyetler, sabit sınırları olan "çatışan bloklar" olmaktan ziyade, dinamik, iç içe geçmiş ve çok katmanlı kimlikler bütünü olarak değerlendirilir. Bu perspektif, kültürel farklılıkların sürekli yeniden üretildiği, yerel ve küresel etkileşimlerle şekillendiği bir süreç olarak medeniyetler arasındaki ilişkilere bakar. (ii) İkincisi, Sezer'in orijinallliği, çatışma vurgusunu aşarak "medeniyetler arası etkileşim" ve "kesişimsel kimlikler" kavramlarını ön plana çıkarmasında yatar. Bu yaklaşım, kültürel alanlarda iş birliği, diyalog ve melezleşme olasılıklarını araştırarak, küresel siyasetteki çok katmanlı güç dinamiklerini daha esnek ve karmaşık modellerle açıklamaya çalışır. Böylelikle medeniyetler, birbirleriyle kaçınılmaz bir şekilde çatışan değil, sürekli etkileşim halinde olan hareketli ve dönüşen varlıklar olarak konumlanır. Son olarak, Sezer'in yaklaşımı sosyolojik ve kültürel çalışmaların metodolojik araçlarından beslenir; tarihsel süreçler, toplumsal hafıza, kimlik politikaları ve söylem analizleri ile kültürel temelli güç mücadelelerini derinlemesine kavramayı amaçlar. Bu yöntem, medeniyetler çatışması tezinin indirgemeci söylemine karşı daha bütüncül ve eleştirel bir perspektif sunar. Kısaca, Baykan Sezer, medeniyetler çatışması teorisini statik ve kutuplaştırıcı bir paradigma olarak reddeder; onun yerine, kültürel kimliklerin dinamik ve çok katmanlı yapısını ve küresel etkileşimlerin karmaşıklığını merkeze alan özgün bir analiz geliştirir.

edilmesini içerir; modernliğin evrenselleştirici projelerine karşı heterotopik ve heterokronik⁵¹ direniş alanları oluşturur.

Özetle, Avrasyacılık düşüncesi, Rusya'nın küresel güç rekabetinde post-liberal ve post-homojenleşme süreçlerine stratejik müdahaleyi mümkün kılar. Jeopolitik yeniden konumlanma, sadece askeri ve ekonomik manevraların toplamı olmaktan çıkar; bu, kimlik inşası ve zaman-mekân algısının devlet iktidarına entegre edilmesidir. Bu yeniden anlamlandırma, "küresel Batı"nın monopolize ettiği modernlik söylemini parçalamayı amaçlarken, çok merkezli, çoğulcu ve disiplinlerarası bir güç matrisi olarak Rus Avrasyacılığını tarif eder. Böylelikle Rusya, Avrasyacı epistemik duruşuyla küresel siyasetin postmodern trajedisinde yeniden sahne alır.

Avrasyacılık perspektifinde Rusya, Türkiye'yi ne mutlak bir rakip ne de koşulsuz bir müttefik olarak kodlar; daha ziyade, tarihsel-sivilizasyonel kesişimlerin ve jeopolitik eşiklerin kavşak noktasında konumlanan melez bir aktör olarak değerlendirir. Bu bağlamda Türkiye, Avrasya söyleminin ontolojik inşasında istikrarsız fakat vazgeçilmez bir "geçiş figürü" işlevi görür. Ortodoks-Slav medeniyet tahayyülünün periferisinde fakat İslami-Türkî hinterlandın merkezinde yer alması, onu ne tam anlamıyla içsel ne de dışsal bir özne olarak belirler. Rus jeopolitik tahayyülünde Türkiye, Batı hegemonyasının istikrarsızlaştırıcı araçlarına karşı kullanılabilecek pragmatik bir dengeleyici olarak görülür. Fakat bu pragmatizm, kültürel ortaklık varsayımına değil, Türkiye'nin konjonktürel çok-kutupluluk stratejilerine ve Batı dışı güçlerle kurduğu ilişkilere endekslenir. Bu nedenle Türkiye'nin Avrasya içindeki pozisyonu, statik bir bağlayıcılıktan ziyade, karşılıklı bağımlılık ile kontrol arzusunun diyalektik salınımı içinde belirir. Türkiye, Rus Avrasyacılığında sabit bir merkez değil; yeniden tanımlanan bölgesel söylemlerin ve kırılğan jeopolitik denklemlerin sürekli dönüşen ekseni olarak inşa edilir.

Post-Batı Dönemi ve Çok Kutupluluğun Yükselişi

Post-Batı/Amerika döneminde çok kutupluluğun yükselişi; dünya da epistemik eksen kaymasının ontopolitiği⁵² oluşturmaktadır. Modern dünya sisteminin içine yerleşmiş olan Batı-merkezli tarihsel teleoloji, 21. yüzyılın eşiğinde kırılğanlığını daha fazla gizleyemez hâle

⁵¹ Michel Foucault tarafından geliştirilen *heterotopi* kavramı, "gerçek mekânlar" olarak tanımlanan, toplumsal normların dışında işleyen, alternatif düzen ve anlam sistemlerine sahip mekânsal oluşumları ifade eder. Heterotopik alanlar, egemen düzenin zaman-mekân algısını sarsar, yer değiştirir veya tersine çevirir. Buna bağlı olarak *heterokroni*, zamanın egemen lineer ve homojen akışının dışında, çoklu ve eşzamanlı farklı zamanların bir arada var olmasını tanımlar. Bu iki kavram, özellikle kültürel ve sosyal teori alanında, devlet, kimlik ve güç ilişkilerinin mekânsal ve zamansal kırılmalarını analiz etmek için kullanılır. Avrasyacılık bağlamında, heterotopik ve heterokronik yapılar, Batı modernliğinin tekdüze zaman-mekân anlayışına alternatif olarak Rusya'nın farklı tarihsel ve medeniyetsel zamanlarını ve mekânlarını temsil eder.

⁵² "Epistemik eksen kaymasının ontopolitiği" ifadesi, dünya sisteminde bilgi üretiminin coğrafi, tarihsel ve kültürel merkezinin Batı'dan başka kutuplara doğru yönelmesini, bu kaymanın yalnızca düşünsel değil, varoluşsal (ontolojik) ve siyasal (politik) sonuçlar doğurmasını ifade eder. "Epistemik eksen kayması", bilgi, hakikat ve temsil üretiminin artık tek merkezli (eurocentrik) olmaktan çıkarak çok merkezli bir düzleme taşınmasıdır. Bu değişim, sadece fikir akımlarını değil, uluslararası aktörlerin kendilerini nasıl tanımladığını, meşruiyetlerini hangi anlatılar üzerinden kurduğunu ve dünya ile ilişkilerini nasıl yeniden kurduklarını da etkiler. Ontopolitik yönü ise, bu bilgi merkezli kaymanın devletlerin ve toplumların kendi varoluşsal zeminlerini (kültür, tarih, kimlik, aidiyet) nasıl yeniden kurduklarını ve bu yeni varoluş biçimlerinin küresel siyasette nasıl bir güç stratejisine dönüştüğünü sorgular. Kısaca, bu kavram bilgi düzenindeki kırılmayı ve bu kırılmanın varoluşsal-politik yansımalarını içeren bütünlüklü bir analiz çerçevesidir.

gelmiştir. Batı'nın epistemolojik merkeziliği ve normatif üstünlük iddiası, artık sadece eleştiriye değil, yapısal çözülmeye de maruz kalmaktadır. Bu çözüme, klasik anlamda güç kaymasından öte bir epistemik eksen değişimi olarak kavranmalıdır; zira post-Batı evresi, yalnızca hegemonik bir merkezin çöküşü değil, dünya tahayyülünün paradigmatik olarak yeniden biçimlenişidir. Post-Batı, Batı'nın varoluşunu reddetmez, fakat onun "evrensellik" kisvesiyle dayattığı tekillik rejimini bozguna uğratır.

Çok kutupluluk, bu yeni evrede yalın bir güç çoğulluğu değildir; onun altında derin bir onto-diplomatik çoğulculuk yatmaktadır. Yeni kutuplar yalnızca siyasi-askerî güç merkezleri olarak değil, farklı tarih anlatılarını, farklı mekân ve zaman tahayyüllerini taşıyan alternatif epistemolojiler olarak ortaya çıkar. Çin'in konfisyonist devlet aklı, Rusya'nın Avrasyacı kültür jeopolitiği, Hindistan'ın postkolonyal sentez arayışı ve İslam dünyasındaki medeniyetçi uyanışlar, hepsi bu çok kutupluluğun sadece haritaya değil, zihinsel coğrafyalara da yayıldığını gösterir. Artık dünya, Batı'nın ilerlemeci çizgisel zamanına göre değil; çoklu zamanların iç içe geçtiği heterokronik bir düzlemde şekillenmektedir.

Dünya'nın gidişatı, tek bir merkezin doğrultusunda ilerleyen küresel bir düzen tahayyülünden uzaklaşarak, çatışan meşruiyet biçimlerinin ve çoğulcu ontolojilerin karşılaşma zeminine yönelir. Bu karşılaşma, yüzeysel bir diplomatik pazarlıklar dizisi olmaktan çok, "kimin hakikat üretme yetkisine sahip olduğu" sorusu etrafında döner. Post-Batı dünyası, bir güç denkleminde ziyade, anlamın jeopolitiğinin yeniden inşasını barındırır. Bu nedenle, çok kutupluluk, yalnızca bir jeopolitik gerçeklik değil; ontolojik çoğulluğun siyasal düzlemdeki yansımasıdır. Geleceği tek bir merkezin inşa edeceği yanılması artık geçersizdir; yeni dünya, çoklu hakikat rejimlerinin diyalektiğiyle şekillenecek, melez düşüncenin ontolojisinde vücut bulacaktır.

Bu çok merkezli anlam rejiminin derinleştiği bir çağda, Batı'nın hegemonik taşıyıcısı olan Amerika Birleşik Devletleri'nin çözülüşü, sadece bir devletin çöküşü değil, tarihsel bir 'asabiyye' kaybının semptomatik yansımasıdır. İbn Haldun'un siyasal-sosyolojik döngü teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Amerika'nın çöküşü; maddî kudretin kemale erdiği, fakat meşruiyetin ve toplumsal dayanışma zeminlerinin çözüldüğü bir dekadans evresidir. Bu evre, gücün biçimsel sürekliliğini korurken, muhtevanın -yani müşterek anlam, aidiyet ve siyasal varoluş enerjisinin- içten içe eridiği bir geç geç modern yozlaşmayı ifade eder.

İbn Haldun'un "devletin doğası"na ilişkin döngüsel tarih tasavvurunda, çöküş sadece dışsal darbelerle değil, içsel çözülmeye, daha doğrusu *asabiyye'nin tahavvül etmesiyle* başlar. Amerika bağlamında bu tahavvül, ulusal bütünlüğün yerini alan parçalanmış kimlik siyasetleriyle, toplumsal enerjinin kolektif idealler yerine bireysel tüketim mitolojisine evrilmesiyle, yöneten-yönetilen bağlamının rasyonel-bürokratik soyutlamalar içinde aşınmasıyla kendini gösterir. Bu, artık bir imparatorluğun çelik yapısının değil, metafizik kurgusunun çatladığı bir andır. *Ruhsuz büyüme*, fizikî kudreti bir müddet taşıyabilir; fakat zaman içinde kendi çöküş mantığını doğurur.

Bugün Amerikan çöküşü, geleneksel işgal, savaş ya da ekonomik çalkantı imgelerinin dışında cereyan etmektedir. Bu çöküş, geç modernliğin *entropik hız* üretme zorunluluğu ile meşruiyetin yeniden üretilmemesi arasındaki yapısal çatışmadan doğar. Ulusötesi şirketlerin devletin üzerinde kurduğu tahakküm, siyasal karar alma mekanizmalarını dışsallaştırmış; yurttaşlık bilinci yerini algoritmik yönlendirmeye ve ekranlaştırılmış kimliklere bırakmıştır. Bu, İbn Haldun'un tanımıyla "saltanatın soyut biçimde kalması" ve

içeriğin tamamıyla zayıflamasıdır. Artık orada bir iktidar değil, simülakrlar rejimi hüküm sürmektedir.

Amerika'nın tarihsel sahneden silinmesi bir çöküşten ziyade, *görünerek kaybolma* şeklinde gerçekleşecektir. Form olarak süren, fakat içerik olarak silinmiş bir kudret boşluğu. Bu ne fetihle ne yıkımla ne darbeyle olur. Post-Batı çağında Amerika, hâlâ dünyanın merkezi olarak görünürken, aslında *epistemik merkez* olma vasfını kaybeder. Böylece Haldunî anlamda *mülk*, meşruiyetini "galebe" üzerinden değil, *mana* üzerinden yitirmiş olur. Ve tarihin yeni döneminde, çok-kutuplu düzenin çoğul ontolojileri, bu görünmez çöküşün üzerinde kendi anlam haritalarını kuracaktır.

Amerika neden çökmektedir? Amerika Birleşik Devletleri'nin çöküşü, klasik anlamda bir "çökme" değil; yapısal, epistemik ve ahlaki düzeyde derinleşen bir meşruiyet ve hegemonya erozyonu biçiminde tezahür etmektedir. Bu durum salt ekonomik ya da askerî parametrelerle ölçülebilecek bir zayıflama değil; küresel düzen üzerindeki anlamlandırma tekelinin ve kültürel yönlendirici gücün aşınmasıdır. Bu çöküş, çok katmanlıdır: içeride toplumsal kutuplaşma, dışarıda ise ideolojik liderliğin kaybıdır.

Donald Trump'ın başkanlığı (2016–2020), Amerikan demokrasisinin tarihsel krizini görünür kılan bir eşikti. Kongre baskını (6 Ocak 2021), sadece bir siyasi protesto değil; liberal kurumların, toplumsal sözleşmenin ve anayasal normların içten çürüdüğüne açık göstergesiydi. Seçim sonuçlarının meşruiyetine yönelik saldırılar, iktidarın sembolik gücüne yönelik şüpheyi kitleselleştirdi. Trump'ın dış politikada NATO'ya olan güveni sarsması, Paris İklim Anlaşması'ndan çekilmesi, Meksika sınırına duvar örmeye çalışması gibi adımlar, Amerika'nın küresel liderlik vizyonundan içe kapanma eğilimine geçişini temsil etti. Bu geçiş, "küresel lider" imgesinin içi boşaltılmış bir hatıra hâline geldiğini göstermektedir.

ABD ekonomisi yüksek teknoloji ve finans alanında güçlü görünse de gelir eşitsizliği 1929 Buhranı seviyelerine ulaşmıştır. Toplumun alt sınıflarında artan evsizlik, sağlık hizmetlerine erişememe ve öğrenci borçları, Amerikan rüyasının kitleler için işlevsiz hâle geldiğini göstermektedir. Dahası, yapay zekâ, biyoteknoloji ve veri temelli kapitalizm, iş gücünün büyük kısmını işlevsizleştirerek "kullanılmayan insan" sınıflarını büyütmektedir. Bu, sadece ekonomik değil; sosyal parçalanmayı da hızlandıran bir unsur hâline gelmiştir. 2024–2025 döneminde tırmanan İsrail–İran gerilimi, Amerika'nın Ortadoğu'daki geleneksel rolünü yeniden sorgulatmaktadır. Biden yönetiminin hem İsrail'e koşulsuz destek verip hem İran'la diplomatik kanalları açık tutma çabası, çelişkili ve tutarsız bir dış politika görünümü sunmuştur. İran'ın bölgesel vekil güçleri aracılığıyla yürüttüğü asimetrik savaşı, Amerika etkisiz şekilde izlemek zorunda kalmıştır. Gazze Savaşı sırasında ABD'nin BM'deki yalnızlaşması ve küresel güneyin gözünde meşruiyetini kaybetmesi, Batı'nın moral üstünlüğünün çöktüğünü göstermiştir. İsrail'e koşulsuz destek, özellikle küresel Müslüman kamuoyunda Amerika'ya yönelik güveni derinden sarsmış ve Çin-Rusya eksenine ideolojik bir alan açmıştır.

BRICS'in genişlemesi, Çin'in Kuşak ve Yol Projesi ile Avrasya'yı tahkim etmesi, Rusya'nın enerji diplomasisi ile Avrupa'yı parçalı bağımlılığa sürüklemesi; hepsi Amerika'nın "tek kutuplu dünya" hayalini fiilen sona erdirmiştir. Bugün ABD, Ukrayna ve İsrail gibi vekil savaşlarla küresel düzeni sürdürmeye çalışsa da bu girişimler, çok merkezli ve dirençli yeni güç blokları karşısında stratejik yıpranmaya dönüşmektedir. Amerika, Batı'nın evrensellik iddiasını taşıyan bir uygarlık taşıyıcısı olmaktan hızla uzaklaşmakta; ulusal ölçekte sosyal sözleşmesi çözülmekte, küresel ölçekte ideolojik rehberliği kaybolmaktadır. Trump'ın

popülizmi, iç kırılmalığın sembolü; İran-İsrail krizi ise dış etkisizliğin göstergesidir. Bu çöküş, ani bir felaketle değil; görünerek aşınma, parçalı etkisizlik ve anlam kaybı biçiminde tezahür etmektedir.

Güncel (2025) İran-İsrail savaşında kimin kazanacağı sorusu, klasik bir askeri zafer tanımıyla yanıtlanamaz; çünkü bu çatışma bir tek konvansiyonel cephelerde değil, vekil güçler, siber alan, propaganda ve enerji diplomasisi gibi çok katmanlı cephelerde yürütölmektedir. Ancak bazı stratejik varsayımlar ve tarihsel örüntüler üzerinden olası sonuçları tartışmak mümkündür. İsrail, yüksek teknoloji savunma sistemleri (Iron Dome, Arrow), siber kapasitesi ve ABD'nin açık desteğiyle savaşın askeri boyutunda üstünlük sağlayabilir. İran'ın nükleer tesisleri, komuta merkezleri ve altyapısı hedef alınabilir. Hava üstünlüğü ve istihbarat gücü açısından İsrail daha avantajlı görünmektedir. İran ise konvansiyonel ordusundan çok asimetrik kapasitesi (Hizbullah, Yemen'deki Husi'ler, Irak'taki Şii milisler, Suriye'deki etkisi) ile savaş bölgesel bir yangına dönüştürme gücüne sahiptir. Uzun süreli bir savaş bölgeye yayabilir. İsrail'in istikrarı zedelenir, halk üzerinde psikolojik baskı artar. Askeri olarak İsrail kazanabilir; fakat siyasi ve bölgesel anlamda İran savaş stratejik bir kaosa çevirebilir. Yani İsrail toprağı savunur, İran kendi söylemini yayar.

En çok kim kaybeder? Filistin halkı, Lübnan'daki siviller, Suriye'deki mülteciler gibi bölgesel halklar, doğrudan kaybedenler olacaktır. En ağır bedeli "savaş dışı toplumlar" öder. Körfez ölkeleri istikrarsızlık nedeniyle ekonomik zarar görür. Petrol fiyatları yükselir. Suudi Arabistan gibi dengede durmaya çalışan aktörler baskı altında kalır. Avrupa, yeni göç dalgaları, enerji krizi ve güvenlik kaygılarıyla dolaylı kaybedenler arasında yer alır. En çok kaybeden ise muhtemelen Amerika olacaktır. Peki bu Amerika için bir sonun başlangıcı mıdır? Evet, bu savaş Amerika için hegemonik meşruiyetin çöküş sürecinin ivmeleneyeceğı bir dönüm noktası olabilir. İsrail'e koşulsuz destek, küresel Güney'de Amerika'yı meşruiyet krizine sokmaktadır. İran'a karşı yürütölen baskı politikası, ["koşulsuz teslim olma" ki bu çok gerçekliğı bulunmayan bir istektir.] Çin ve Rusya'nın diplomatik zemin kazanmasına neden olur. Bu, çok kutuplu dünyanın tahkim edilmesine hizmet eder. Trump yönetimi veya Netanyahu, savaş kontrol edemezse, Amerika Ortadoğı'da ikinci Vietnam sendromunu yaşayabilir: Çok maliyetli, içerde eleştirilen, dışarda yalnızlaştıran bir savaşa saplanmak gibi olur. İran-İsrail savaş askeri olarak kazanılsa bile, siyasi olarak bölgeyi istikrarsızlaştırır, Amerika'nın müttefiklerini zayıflatır, yeni kutuplara manevra alanı açar. Amerika bu savaşta sadece cephede değil, ahlaki, diplomatik ve kültürel cephelerde de yıpranır. Bu nedenle, bu kriz bir sonun başlangıcıdır: Pax Americana'nın değilse bile, onun mutlak tekeliyle şekillenen "Batı düzeninin" fiilen sona erdiği bir eşiğe işaret eder. [Avrupa'nın Rusya karşısındaki acizliğı de iyice anlaşılmış olur.]

İsrail'in Amerika destekli bir zafer kazanması durumunda Türkiye, jeopolitik, diplomatik ve toplumsal düzeyde çok katmanlı zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Öncelikle, bölgedeki güç dengesi İsrail lehine radikal biçimde kayarken, Türkiye'nin Filistin politikasına dayalı ahlaki söylem zemini baskı altına girecek; dış politikada manevra alanı daralacaktır. İran'ın zayıflamasıyla birlikte Şii eksenli direniş hattının çözölməsi, Türkiye'yi hem mezhepsel hem jeopolitik olarak yalnızlaştıracaktır. Bu durum, güney sınırlarında İsrail eksenli yeni bir güç mimarisinin oluşmasına yol açabilir; özellikle Suriye'de İsrail'in daha aktif hale gelmesi Türkiye'nin güvenlik risklerini artırır. Ayrıca, İslam dünyasında liderlik iddiası taşıyan Türkiye, Batı ile İsrail arasında sıkışmış, çelişkili pozisyonlara süröklenebilir; bu da içeride toplumsal kutuplaşmayı ve dış politikada stratejik açmazı derinleştirir. Enerji hatları, ticaret yolları ve mülteci akışları gibi meselelerde ise Türkiye'nin bölgesel istikrar arayışı kırılmalıdır.

Rusya, İsrail'in Amerika destekli bir zafer kazanmasını stratejik olarak arzu etmez; çünkü bu durum, Moskova'nın uzun vadeli jeopolitik vizyonuna ve bölgedeki dengeleme stratejisine doğrudan tehdit oluşturur. Rusya, Ortadoğu'da mutlak bir Batı-İsrail eksenini oluşturmaya karşı her zaman dengeleyici aktör rolünü benimsemiş; İran, Suriye ve Hizbullah gibi unsurlarla bu dengeyi sahada tahkim etmeye çalışmıştır. İsrail'in mutlak bir zaferi, Rusya'nın bölge üzerindeki etkisini kırabilir/ ya da iyice zayıflatır, çünkü İsrail, savaş sonrası oluşacak güvenlik mimarisinde Suriye'deki İran etkisini sınırlama bahanesiyle daha fazla müdahil olabilir. Bu, dolaylı olarak Rusya'nın Suriye'deki pozisyonunu da zayıflatır. Ayrıca, İran'ın zayıflaması, Çin-Rusya-İran üçlüsünün Avrasya ekseninde kurmaya çalıştığı Batı dışı alternatif düzeni ciddi şekilde sarsar.

Bunun ötesinde, İsrail'in yükselişi, Rusya'nın İslam dünyasında izlemeye çalıştığı "ilişkileri dengeleme" diplomasisini sekteye uğratar. Moskova hem İsrail'le kontrollü bir ilişki sürdürürken hem de İran'la stratejik ortaklık geliştirmekteydi. Bu denge bozulursa, Rusya bölgede yalnızlaşabilir ya da İsrail karşıtı yeni koalisyonlara açıkça taraf olmak zorunda kalabilir ki bu, onun çoklu diplomasisini baltalar. Türkiye'nin bölgede sıkışması, Rusya'nın kısa vadede manevra alanını genişletse bile, uzun vadede NATO'nun yeniden konsolidasyonu riskini doğurur. Türkiye, İsrail tehdidi ve İran zayıflığı karşısında Batı ile ilişkilerini yeniden güçlendirme yoluna gidebilir. Bu da Rusya'nın Türkiye'yi Batı'dan uzaklaştırma politikasına darbe vurur. Rusya İsrail'in mutlak zaferini değil, kontrollü bir denge durumunu tercih eder. Kaotik ama çok aktörlü bir Ortadoğu, Moskova'nın çok yönlü nüfuz alanı inşa etmesi için daha elverişlidir.

Yeni Jeopolitik Anlatılar: Medeniyetçi Söylem ve Kimlik İnşası

21. yüzyılın post-hegemonik evresinde, klasik jeopolitik paradigmanın sınır ve çıkar odaklı realitesinin yerini, artık söylemsel inşayla tahkim edilen medeniyetçi jeopolitik kodlamalar almaktadır. Bu dönüşüm, sadece güç merkezlerinin yer değiştirmesiyle oluşmaz, farklı olarak tarihsel hafızanın yeniden kurumsallaştırılması ve kolektif kimliklerin yeniden semantikleştirilmesiyle ilgilidir. Yeni jeopolitik anlatılar, yalnızca coğrafyaları değil, zihinleri haritalandırmakta; yeni türden bir epistemolojik topografya inşa edilmektedir. Bu bağlamda "medeniyet", artık sadece kültürel bir kategori görülmez; bir onto-politik performans alanı, siyasal meşruiyetin yeniden kurulduğu bir dilsel iktidar rejimidir.

Medeniyetçi söylem, Batı sonrası ulus-devletlerin meşruiyet krizine yanıt olarak ürettiği trans-nasyonel kimlik zırhı işlevi görmektedir. Batı'nın evrensellik iddiasının kırılmasıyla birlikte, çok kutuplu sistemde her büyük aktör, tarihsel köken mitolojilerini siyasal kapasiteye dönüştürme yönelimine girmiştir. Çin'in Konfüçyüsçü hafızası, Rusya'nın Ortodoks-Slav kalıtı, Türkiye'nin Selçuklu-Osmanlı sürekliliği ve İran'ın Pers-İslamî simgelemeleri; tümü birer jeo-mitolojik söylem cihazı olarak işlev görmektedir, ulusal kimliği aşan "medeniyet temelli siyasal öznellik" kurgularını çoğaltmaktadır. Bu süreçte jeopolitika, artık bir coğrafya yönetimi değil, hafıza yönetimidir.

Bu yeni çağda siyasal temsil sınır çizme yetisiyle kalmaz; anlam kurma kapasitesiyle meşruiyet kazanmaktadır. Medeniyetçi söylem, bu bağlamda hegemonya aracı olmayıp; karşı-hegemonik bir direniş estetiği hâline dönüşmektedir. Batı'nın seküler, evrenselci ve rasyonalist kodları karşısında, duygulanımsal, metafiziksel ve tarihsel derinliği olan kimlik formları sahneye çıkmakta; böylece uluslararası sistem bir onto-stratejik çoğulluk rejimine dönüşmektedir. Çoğulluk, tek aynı düzlemde var olmayı değil; farklı tarih anlatılarının kesişimsel çatışkısı üzerinden süreklilik kazanır. Medeniyetçi jeopolitik anlatılar yegane söylem olmakla kalmaz; hakikat üretim aygıtları işlevi görür. Bu aygıtlar, kimliği

tanımlamanın ötesinde, onu kökten inşa eder. Siyasal özne, pasaportla değil, hafızayla, aidiyetle ve mitosla varlık kazanır. Medeniyet, bu bağlamda coğrafi değil, ontolojik bir hâldir; sınırlar değil, manalar üzerinden şekillenir. Söz konusu inşa, geleceğin jeopolitiğini tayin edecek en radikal kırılma noktalarından biridir.

Rusya'nın yeni jeopolitik anlatısı, tarihsel-medeniyetçi referanslar ve çağdaş güç dinamiklerini iç içe geçiren çok katmanlı bir kurgu olarak ortaya çıkar. Bu anlatı, Sovyetler sonrası dönemde zayıflayan küresel hegemonya perspektifine karşı, Rus kimliğini evrensel bir medeniyet taşıyıcısı olarak yeniden tesis etmeye yönelir. Ortodoks Hristiyanlık, Slav kültürü ve Avrasya coğrafyasına dayanan bu söylem, Batı'nın tek kutuplu dünyasına karşı ontolojik bir alternatif sunar. Rusya, kendisini hem jeopolitik bir aktör olarak hem de "medeniyetler çatışması" paradigmasına karşı duran bir sivilizasyon temsilcisi olarak konumlandırır.

Bu anlatı, sadece askeri ya da ekonomik güç gösterisiyle sınırlandırılmaz; daha ziyade kültürel hafıza ve siyasal mitoloji temelinde inşa edilen bir ontopolitik projedir. Rusya, Avrasya'nın kalbinde, farklı halkların ve kültürlerin entegrasyonunu sağlayacak bir medeniyet merkezi rolünü üstlenmeyi hedefler. Bu bağlamda, sınırlar sabit coğrafi çizgiler olmaktan çıkar; tarihsel, kültürel ve ideolojik anlamların kesiştiği, esnek ve çok katmanlı bir jeopolitik sahaya dönüşür. Yeni anlatının temel bileşenlerinden biri, Batı'nın liberal evrenselciliğine yönelik sistematik eleştiridir. Rus söylemi, Batı merkezli küresel düzenin çözülmekte olduğu tezini işler; Rusya ise "çok kutuplu dünya" modelinin öncüsü olarak konumlanır. Bu pozisyon, mahza bir dış politika stratejisi olmaktan çıkıp, Rus ulusal kimliğinin ontolojik temeli haline gelir. Böylece Rusya, tarihsel bir misyon edasıyla kendi medeniyet perspektifini küresel siyasi alanın merkezi unsuru olarak sunar.

Çin, İran ve Hindistan ile Stratejik İşbirliğinin Kodları

Rusya'nın Çin, İran ve Hindistan ile kurduğu stratejik iş birliği, küresel güç dinamiklerinin yeniden biçimlendiği post-hegemonik çağda çok eksenli güç konsolidasyonu olarak okunmalıdır. Bu iş birliği, geleneksel ittifak kalıplarının ötesinde, sistemik dengeleyici bir rol oynar ve Batı merkezli uluslararası düzenin karşısında alternatif bir jeo-siyasi ontoloji inşa eder. Söz konusu ortaklık, tek askeri ya da ekonomik pragmatizmle açıklanamaz; her bir aktörün tarihsel-hafıza kodları ve medeniyetçi söylemleri üzerinden simbiyotik bir güç matrisi kurulmaktadır. [Tr. "Karşılıklı bağımlı güç yapısı" veya "Etkileşimli güç ağı" ya da "Çoğulcu güç örgüsü" önerilebilir.] Ayrıca İran ve Hindistan aynı "arı" kökten gelen toplumlardır. Fakat bu etki neredeyse yok gibidir.]

Çin ile ilişkiler, Avrasya entegrasyonu bağlamında özellikle ekonomik ve altyapısal sahada derinleşir; Rus enerji kaynakları, Çin'in büyüyen teknolojik kapasitesiyle tamamlanırken, Kuşak ve Yol İnisiyatifi ile Moskova'nın Avrasya Ekonomik Birliği arasındaki kavşak noktaları, bölgesel eklemlenme stratejilerinin göstergesidir. Bu strateji, iki gücün karşılıklı tamamlayıcılığını simgeleyen jeo-ekonomik simbioz olarak okunmalıdır. İran ile ilişki, Rusya'nın Orta Doğu'daki dengeleyici aktör kimliğini güçlendirir. Bölgesel vekil güçlerin yönetiminde iş birliği ve askeri-stratejik koordinasyon, Batı'nın yaptırım ve izolasyon politikalarına karşı kolektif direnç formasyonunu ifade eder. Bu ekseninde, İran-Rusya ortaklığı, sadece askeri ittifak olmaktan öte, direniş söyleminin uluslararası temsiline dönüşür; bu, Batı karşıtı blokların siyasal ontolojisini destekler. Hindistan ile ilişkiler, tarihsel olarak çok katmanlı ve pragmatik bir karakter taşır. Stratejik özerklik ilkesi üzerinden yürütülen iş birliği, küresel güç dengelerinde bağımsız birçok-kutuplu etkileşim

alanı oluşturur. Rusya'nın askeri-teknolojik ihracatı ve enerji iş birliği, Hindistan'ın büyüyen bölgesel ağırlığıyla örtüşürken, bu ilişki jeo-politik simbiyotikliği tetikler.

Hülasa, Rusya'nın Çin, İran ve Hindistan ile stratejik iş birliği, medeniyetlerarası ontolojik köprüler inşa eden, Batı merkezli küresel düzeni sorgulayan ve çok kutuplu dünya inşasını destekleyen karmaşık bir güç ağıdır. Bu ağ, modern ulus-devlet paradigmasının ötesinde, tarihsel aidiyetler, kültürel hafıza ve siyasal mitosların kesişiminde yeni bir küresel siyaset biçiminin habercisidir. Rusya, Çin ve Amerika arasında dengeli ve çok katmanlı bir siyasi politika izlemektedir. Moskova, Çin ile stratejik ortaklığı derinleştirerek Avrasya'da ekonomik ve güvenlik alanlarında iş birliğini artırırken, Amerika'nın küresel hegemonik baskılarına karşı alternatif bir güç merkezi oluşturmayı hedefler. Öte yandan, Washington ile pragmatik ilişkileri tamamen koparmamakta; enerji, nükleer silahlar ve bölgesel krizlerde kontrollü diyalog ve rekabet stratejisi benimsemektedir. Bu üçlü arasında Rusya, jeopolitik özerkliğini koruma ve çok kutuplu dünyada konumunu güçlendirme amacını güden bir arabulucu ve denge unsuru rolünü üstlenir.

Rusya'nın Çin, İran ve Hindistan ile kurduğu stratejik iş birliği, Baykan Sezer'in sosyolojisi bağlamında önerdiğimiz; *“medeniyetler arası siyasal diyalektiği”* ve *“kutuplaşan kimlikler arasındaki ontopolitik müzakere”* kavramlarıyla farklı bir anlam kazanır. Moskova, bu üç aktörle olan ilişkilerini salt çıkar temelli pragmatizmden öte, tarihsel-medeni kodların ve kolektif hafızanın etkileşim alanı olarak inşa eder. Çin ile Avrasya'nın ekonomik ve kültürel entegrasyonuna dayanan iş birliği, Sezer'in ifade/ işaret ettiği üzere *“medeniyetlerin karşılıklı tanınması”* ve *“güç-politik ontolojinin yeniden üretimi”* bağlamında okunmalıdır. İran ile geliştirilen yakınlık, *“direniş medeniyetinin siyasal sahnede konumlanması”* olarak yorumlanırken, Hindistan'la kurulan ilişki, *“medeniyetler arası çok katmanlı stratejik denge”* kurma refleksinin yansımasıdır.

Bu üçlü bağlamında Rusya, Baykan Sezer'in *“jeopolitik anlatıların medeniyetçi kodlarla yeniden anlamlandırılması”* tezini pratiğe döker. Moskova, ulus-devlet sınırlarının ötesinde, medeniyetler arasındaki simbiyotik [ortaklaşa] ilişkiyi hem içeride hem dış politikada güç üretme mekanizması olarak kullanır. Böylece, Rusya, Çin, İran ve Hindistan'la ilişkiler, küresel sistemde Batı hegemonyasına karşı *“çoğulcu ontopolitik alanların”* kurulmasına hizmet eder/ zemin hazırlar. Rusya'nın bu kodları, Baykan Sezer'in ontolojik perspektifiyle birlikte, çok kutuplu dünya düzeninin inşasında kültürel ve tarihsel hafızanın politikleşmesinin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

Ukrayna Krizi Sonrası Rus Jeopolitiğinde Teorik Dönüşüm

Ukrayna Krizi sonrası Rus jeopolitiğinde gerçekleşen teorik dönüşüm, klasik Doğu-Batı ikiliğini sarsan ve yeniden kurgulayan ontopolitik bir paradigmayı kayma şeklinde tezahür eder. Moskova, bu krizle birlikte tarihsel Doğu-Batı ayrımını salt coğrafi bir sınır ya da ideolojik kutuplaşma olarak değil; medeniyetlerarası ontolojik mesafe ve siyasal kimlik kodları üzerinden yeniden tanımlar. Bu bağlamda, Doğu-Batı karşıtlığı, sadece güç rekabetinin sahnesi olmaktan çıkarak, farklı hakikat rejimlerinin çatışmasına dönüşür. Rus jeopolitiği, Batı'nın evrenselci evren tasavvuruna karşı, kendisini özgün bir medeniyet-toplumu ve alternatif bir hakikat üretim merkezi olarak konumlandırır.

Bu dönüşüm, klasik realizmin mekânsal sınırlarına meydan okuyan, çok katmanlı ve discorsal sahnelenmiş bir kimlik siyaseti yaratır. Rusya, Ukrayna krizinden sonra, Batı ile Doğu arasındaki ideolojik ve kültürel mesafeyi derinleştirirken, bu mesafeyi güçlendiren söylemleri stratejik bir araç olarak kullanır. Doğu-Batı ayrımı, artık sadece jeostratejik olmaz, epistemik ve ontolojik bir uçurum olarak kodlanır. Böylece Rus jeopolitiği, Batı merkezli

küresel düzenin çözülüşünü hızlandıran, yeni bir medeniyetlerarası kutuplaşmanın inşasına katkıda bulunur.

Sosyolojik açıdan, bu dönüşüm, Rus toplumunun kolektif hafızasında Batı'ya dair “öteki” temsillerini radikalleştirir ve siyasi meşruiyetini içsel konsolidasyon ve dışa karşı direniş söylemi üzerinden tahkim eder. Böylece, jeopolitik söylem, sadece ulusal güvenlik politikalarının değil, toplumsal kimlik ve aidiyetin de ontolojik zeminini oluşturur. Ukrayna Krizi sonrası Rusya, Doğu ve Batı kavramlarını, küresel sistemde çok katmanlı ve çoğulcu bir kutuplaşma sahası olarak tasarlayarak, jeopolitik teoriye medeniyetçi ve epistemik boyutlar kazandırmıştır. Dünya’da Rusya çalışmaları çoğunlukla “uluslararası ilişkiler” perspektifiyle yapılmaktadır. Rusya ve Ukrayna savaşında da durum pek değişmemiştir. Yorumcular Rusya’ya her daim alışageldikleri şekilde bakmaktadır.

Tablo 1.: Uluslararası İlişkiler Paradigmalarına Göre Rus Jeopolitiği (2025)⁵³

Kuram Adı	Temel Düşüncesi	Önemli Temsilcileri	Rusya’ya Dair Kalıplaşmış Kodları	Rusya Tanımlaması
<i>Realizm</i>	Devletlerin güç mücadelesi ve ulusal çıkarlarını maksimize etmesi. Güç dengesi ve egemenlik ön planda.	Hans Morgenthau, Kenneth Waltz	Büyük güç, stratejik oyuncu, güç merkezi, tehdit kaynağı	Güçlü bir jeopolitik aktör, Batı için rakip ve tehdit.
<i>Liberalizm</i>	Uluslararası iş birliği ve kurumların barışı mümkün kıldığı, devletlerin karşılıklı bağımlılığına vurgu.	John Ikenberry, Robert Keohane	İstikrar arayışı içinde, reformcu potansiyel, uluslararası normlara direnç	Hem sorunlu hem iş birliğine açık aktör, uluslararası sistemde kritik.
<i>Konstrüktivizm</i>	Uluslararası politikada fikirler, kimlikler ve söylemlerin önemi. Güç ve çıkarların sosyal inşası.	Alexander Wendt, Peter Katzenstein	“Batı karşıtı”, “Avrasyacı”, “Medeniyetler çatışması aktörü”	Kimliği sürekli inşa edilen, tarihsel ve kültürel bağlamda şekillenen güç.
<i>Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu)</i>	Uluslararası ilişkilerde egemenlik, hegemonya ve ideolojilerin sorgulanması. Sistem eleştirisi.	Robert Cox, Andrew Linklater	Emperyalist eğilimler, hegemonya arayışı, baskıcı güç	Yapısal baskı yaratan, hegemonik söylemler üreten aktör.
<i>Jeopolitik Yaklaşım (Heartland Teorisi)</i>	Coğrafyanın jeopolitik güç dengelerini belirlediği, özellikle kara hakimiyetinin önemli olduğu.	Halford Mackinder, Nicholas Spykman	“Kalpgah”, “Avrasya’nın merkezi”, “kara gücü”	Avrasya’nın kalbi, dünya güç dengelerinde belirleyici unsur.
<i>Eleştirel Jeopolitik</i>	Jeopolitik söylemlerin politik iktidar ilişkilerini şekillendirdiğini ve temsillerin kritik olduğunu savunur.	Gearóid Ó Tuathail (P. O’Tuathail), Simon Dalby	“Tehdit imgesi”, “Batı karşıtı düşman”, “otoriter devlet”	Hem dış tehdit olarak hem de iç otoriterlik simgesi.
<i>Postkolonyal Yaklaşım</i>	Batı merkezli güç yapılarının sorgulanması ve Rusya’nın post-impereyal kimliği vurgusu.	Edward Said (genel), Mark Bassin (Rusya odaklı)	“Medeniyetler arası çatışma”, “emperyal miras”, “yeni sömürgecilik kurbanı”	Hem eski imparatorluk, hem Batı’nın ‘öteki’si.
<i>Eleştirel Jeopolitik</i>	Jeopolitik söylemin analizine odaklanır, gerçeklikten ziyade temsil ve algıların önemini vurgular.	Gearóid Ó Tuathail, Klaus Dodds	Rusya’nın hem gerçek hem kurgu olarak tehdit algısı	Algılar ve söylemler üzerinden şekillenen jeopolitik aktör.

⁵³ Makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Uluslararası ilişkiler maalesef sevimsiz bir alandır ve bu alan esasen Amerikan akademik hegemonyası tarafından inşa edilmiştir.⁵⁴ Disiplin, Soğuk Savaş döneminin ikilikçi paradigması içinde, dünya siyasetine dair tek tip, normatif ve indirgemeci düşünce kalıpları oluşturmuş; bu kalıplar dışına çıkmak, bilimsel sayılmanın ya da akademik kabul görmenin önünde engel teşkil etmiştir. Bu nedenle, gerçeklikten çok söylem ve temsiller üzerinden kurulan bir “gerçeklik simülasyonu” yaratılmıştır. Jean Baudrillard’ın Körfez Savaşı üzerine yaptığı analizde belirttiği gibi, savaş artık “gerçek”ten koparılmış, medyanın yarattığı hipergerçeklik içinde bir gösteriye, bir simülakruma dönüşmüştür. Uluslararası ilişkiler teorileri ise bu hipergerçeklik ortamında üretilen klişe kodları ve mitleri nesnel hakikat olarak kabul ederek, politik olayların karmaşık yapısını basitleştirmekte ve gerçek güç dinamiklerini göz ardı etmektedir.

Bu yapının temel sorunlarından biri, “devlet” ve “güç” kavramlarını monolitik ve evrensel olarak algılamasıdır. Disiplin, Batı merkezli egemenlik, ulusal çıkar ve güvenlik söylemleri etrafında şekillenen bir epistemik çerçeve sunarken; post-yapısalcı ve postkolonyal eleştirmenlerin vurguladığı gibi, bu söylemler aslında emperyalist güç ilişkilerini yeniden üreten ideolojik aparatları beslemektedir. “Güç” artık askeri ya da ekonomik kapasiteyle değil, söylemsel hegemonya ve kültürel temsil yoluyla da yeniden üretilmektedir. Uluslararası ilişkiler teorisi, bu çok katmanlı iktidar biçimlerini kavrayamamakta, mevcut paradigmanın dışına çıkan alternatif epistemolojileri bastırmakta veya marjinalleştirmektedir. Böylece disiplin, kendisini yenilemeyi reddeden, kendine kapalı, hegemonik bir bilgi rejimi olarak kalmakta ve uluslararası siyasetin gerçek dinamiklerini anlama yeteneğini yitirmektedir.

Uluslararası ilişkiler paradigmaları, Rusya’yı anlamada farklı açılar sunsalar da, her birinin belirli sınırlamaları ve eksiklikleri vardır. Realist yaklaşımlar, Rusya’yı sadece güç mücadelesi ve güvenlik arayışı bağlamında değerlendirme eğilimindedir; bu nedenle Rusya’nın tarihsel kimliği, kültürel derinliği ve ideolojik yönelimleri göz ardı edilir. Liberal teoriler ise Rusya’yı uluslararası kurumlara entegrasyon potansiyeliyle idealize etme eğilimindedir; ancak Rusya’nın dış politika pragmatizmi ve bazen uluslararası normlara meydan okuyan tavırları bu çerçevede yeterince açıklanamaz. Konstrüktivist perspektifler, kimlik ve söylemin önemini vurgulasa da Rusya’nın devlet politikalarındaki değişken stratejik hesaplar ve jeopolitik gerçeklikleri kimi zaman soyutlamaya neden olabilir. Jeopolitik yaklaşımlar ise coğrafyanın belirleyiciliğini öne çıkarırken, Rusya’nın modern

⁵⁴ Uluslararası ilişkiler, özellikle Soğuk Savaş dönemi Amerika’sı tarafından şekillendirilen bir akademik alan olarak, küresel politikayı çoğunlukla güç, çıkar ve güvenlik temelli dar kalıplar içinde ele alır. Bu indirgemeci yaklaşım, karmaşık insan deneyimlerini, kültürel çeşitliliği ve tarihsel bağlamları göz ardı ederek, dünyayı bir “sıfır toplamı oyun” sahası haline getirir. Bu durum, insanlığın çok katmanlı gerçekliğini basitleştirir ve çoğu zaman çatışma ve karşıtlık üzerine kurulu statükoyu meşrulaştırır. Böylece uluslararası ilişkiler, yeni barış arayışlarına, adalet kavramlarına ve çoklukları kapsayan diyaloglara kapalı bir alan olarak algılanır; bu da onu sevimsiz, hatta soğuk ve umutsuz kılar. Ayrıca, uluslararası ilişkilerin sevimsizliği, alanın epistemik tekellilik ve hegemonik söylem inşası üzerinden şekillenmesinden kaynaklanır. Amerikan akademik egemenliği altında inşa edilen disiplin, kendi dışındaki farklı epistemolojileri marjinalleştirir veya tamamen dışlar. Bu, bilginin ve eleştirinin özgürce üretilmesini engeller; dolayısıyla düşünsel yeniliklere, alternatif paradigmalara ve adil küresel düzen arayışlarına kapalı kalır. Jean Baudrillard’ın Körfez Savaşı analizi gibi örneklerde görüldüğü üzere, uluslararası ilişkiler gerçekliği değil, medyanın ve söylemin yarattığı simülakrları incelemekle meşguldür. Bu durum, alanın hem akademik hem pratik olarak yaşamsal meselelerden kopuk ve yabancılaşmış görünmesine yol açar.

teknolojik ve ekonomik dönüşümlerini ve küresel entegrasyon dinamiklerini gözden kaçırabilir.

Öte yandan eleştirel teoriler ve postkolonyal analizler Rusya'nın hegemonya arayışını ve Batı karşıtlığı kimliğini vurgularken, bu yaklaşımlar bazen Rusya'nın kendi çok katmanlı iç dinamiklerini ve küresel güç oyunlarındaki pragmatik stratejilerini göz ardı eder. Ayrıca, eleştirel jeopolitik söylem analizleri Rusya'yı daha çok bir "algı nesnesi" olarak konumlandırırken, fiili jeopolitik eylemler ve Rus devletinin rasyonel karar alma süreçleri yeterince dikkate alınmayabilir. Bu durum, Rusya'nın uluslararası arenadaki hareket alanını ve çeşitlenen dış politika hedeflerini tam anlamıyla kavramayı engeller. Tek bir paradigmanın Rusya'yı tüm boyutlarıyla açıklamada yetersiz kalması, çoklu disiplinlerarası ve bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yapılan işler körlerin fil tarifine benzemektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin mevcut paradigmalara sıkışmış hiyerarşik ve indirgemeci anlatılarına karşı, Baykan Sezer'in sosyolojik perspektifinden ilhamla, uluslararası siyaseti "*kültürel-kolektif iktidar dinamiği*" olarak kavrayan yeni bir bakış açısı geliştirmek mümkündür. Bu yaklaşım, devletleri salt rasyonel aktörler ya da güç mücadelesi sahnesi olarak görmekten vazgeçer; aksine, onların tarihsel süreçte şekillenen kimliklerinin, kolektif hafızalarının ve kültürel anlatılarının iktidar biçimlerini nasıl dönüştürdüğünü inceler. Uluslararası siyaset, burada sadece çıkar hesaplarından ibaret olmayıp, kültürler arası etkileşim, ritüeller ve sembolik güç mekanizmaları üzerinden yeniden üretilen toplumsal gerçeklikler ağı olarak ele alınır.

Bu bağlamda, "Rusya'nın jeopolitiği" kavramı yerine, [Sömürgecilerin dilini kullanmama adına] daha zengin ve çok katmanlı bir çözümleme olan "Avrasyacı Sosyo-Kültürel İktidar Sahası" terimi önerilebilir. Bu kavram, Rusya'nın coğrafi genişliğinin ötesinde, onun tarih boyunca inşa ettiği toplumsal kimliklerin, kültürel kolektiflerin ve tarihsel hafızanın uluslararası ilişkilerde oynadığı belirleyici rolü vurgular. Rusya, burada sadece bir kara gücü değil, farklı medeniyetlerin kesişim noktası, sürekli olarak kimlik mücadelesi veren, kendini yeniden kuran ve bu kültürel iktidar alanını hem içte hem dışta yeniden üretmeye çalışan karmaşık bir sosyo-kültürel yapı olarak değerlendirilebilir. Böylelikle uluslararası siyasette Rusya'nın eylemleri, salt güç politikası veya ekonomik çıkar analizi ile değil; tarihsel hafıza, kolektif aidiyet ve kültürel kodların oluşturduğu iktidar dinamikleri bağlamında açıklanır. Bu yaklaşım, mevcut paradigmalardaki indirgemeciliği aşarak, daha derinlemesine ve bütüncül bir anlayış sunar; uluslararası siyasetin kültürel ve toplumsal boyutlarını görünür kılar.

Benzer şekilde Karl Marx'ın "Asya Tipi Üretim Tarzı" (ATÜT) kavramı çerçevesinde Rusya'yı değerlendirmek, özellikle tarihsel materyalist bir bakış açısıyla anlamada önemli ipuçları sağlar. Ancak bu kavramın Rusya'yı açıklamada hem güçlü yanları hem de eksiklikleri bulunmaktadır. Marx'ın ATÜT kavramı, merkezi otoritenin güçlü olduğu, köylülerin üretim araçlarına erişiminin sınırlı olduğu, toplumsal ilişkilerin baskıcı ve devlet merkezli olduğu üretim biçimlerini ifade eder. Rusya, özellikle Çarlık dönemi ve Sovyet öncesi dönemde, bu anlamda bir "Asya tipi" ya da yarı-feodal yapı özellikleri gösterir. Toprağın büyük kısmının devlet veya aristokrasi kontrolünde olması, köylülerin kolektif yaşam biçimleri ve merkezi bürokratik mekanizmaların güçlü olması, ATÜT'ün bu bağlamda Rusya'yı analiz etmek için yararlı bir çerçeve olduğunu gösterir. Ayrıca, ATÜT, Rusya'nın batı kapitalizmine doğrudan entegre olamaması ve kendine özgü ekonomik-toplumsal yapısıyla Batı'dan farklılaşmasını anlamada işe yarar.

Ancak ATÜT, Rusya'yı açıklamada yetersiz kalır çünkü Marx'ın bu kavramı 19. yüzyılın koşullarına dayanmakta ve Rusya'nın sonraki tarihsel dönüşümlerini (örneğin Sovyet modernizasyonu, sanayileşme, devlet kapitalizmi) kapsamamaktadır. Sovyetler Birliği'nin güçlü merkezi planlama ve endüstrileşme politikaları, ATÜT'ün yarı-feodal, durağan yapısını aşan yeni bir toplumsal form ortaya koymuştur. Ayrıca ATÜT, Rusya'nın çok etnikli, çok kültürlü ve çok medeniyetli yapısını yeterince dikkate almaz; bu da Rusya'nın kültürel-kolektif kimlik dinamiklerini açıklamada eksiklik yaratır. İdris Küçükömer'in sıklıkla değindiği/ tanıttığı ATÜT, "uluslararası ilişkiler" bağlamında Rusya'nın jeopolitik stratejilerini, dış politika pragmatizmini ve global güç rolünü kavrayacak esnekliğe sahip değildir. Marx'ın Asya Tipi Üretim Tarzı, Rusya'nın tarihsel-toplumsal yapısının belirli yönlerini anlamada önemli bir araçtır ancak tek başına günümüz Rusya'sının karmaşık sosyo-ekonomik ve siyasi gerçekliklerini açıklamakta yetersiz kalır. Daha bütüncül bir analiz için ATÜT, tarihsel materyalist perspektifle birlikte kültürel, siyasal ve jeopolitik analizlerle desteklenmelidir.

Sonuç

Sosyolojik "kültürel-kolektif iktidar dinamiği" kavramı, uluslararası ilişkilerin sevimsizliğine ve dar kalıplara hapsolmuş yapısına karşı önemli bir alternatif sunar. Uluslararası ilişkiler disiplininin geleneksel paradigmalarda eksik bıraktığı, devletlerin sadece güç ve çıkar hesaplarıyla değil, tarihsel kültürel bağlamlar, kolektif kimlikler ve sosyal hafıza üzerinden şekillenen iktidar pratikleriyle anlaşılması gerekliliğidir. Sosyolojik "kültürel-kolektif iktidar dinamiği" tam da bu noktada devreye girer; devletleri, uluslararası aktörleri salt rasyonel varlıklar olarak değil, çok katmanlı toplumsal ilişkiler, ritüeller, semboller ve anlam dünyaları içinde konumlandırır. Böylece uluslararası siyasetin soğuk güç mücadelesinin ötesinde, kültürel üretim, kimlik inşası ve toplumsal meşruiyet süreçleriyle dolu dinamik bir alan olduğu ortaya konur. Bu yaklaşım, uluslararası politikayı simülasyonlar, söylemler veya tek boyutlu güç dengeleri yerine, derinlemesine sosyolojik analizlere açar. Devletlerin davranışları, sadece çıkar değil, aynı zamanda tarihsel hafızaları, kolektif bellekleri ve kültürel kodları üzerinden anlaşılır. Böylece uluslararası ilişkiler, çok sesliliğe, kimliklerin ve kültürlerin etkileşimine, çatışmanın yanısıra uzlaş ve diyaloga da alan açan bir disiplin haline gelir. "Kültürel-kolektif iktidar dinamiği" uluslararası siyasette soğukluğun, indirgemeciliğin ve tekeli bilgi rejimlerinin yarattığı yabancılaşmayı aşarak, insanı, kültürü ve toplumsal meşruiyeti merkeze koyar; böylece uluslararası ilişkiler alanının hem akademik hem pratik olarak daha anlamlı, kapsayıcı ve umut verici olmasını sağlar.

Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi, geleneksel uluslararası ilişkiler perspektiflerinde genellikle güç siyaseti, güvenlik stratejileri ya da jeopolitik çıkarlar bağlamında değerlendirilir. Oysa "kültürel-kolektif iktidar dinamiği" açısından bakıldığında, bu olay sadece toprak veya askeri güç meselesi değil; Rusya'nın tarihsel kolektif hafızasında hayli katmanlı kökleri olan bir kimlik ve meşruiyet arayışıdır. Kırım, Rusya için "kutsal toprak" ve Sovyetler sonrası "kaybedilen imparatorluk" anlatısının önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda, devlet politikası, halkın kolektif belleği ve kültürel kodlarla iç içe geçerek meşruiyet kazanır ve ulusal birliğin yeniden inşasında merkezi bir rol oynar. Bu hamle, Rus toplumsal kimliğinin yeniden üretildiği ve "Avrasyacı" kimliğin pekiştirildiği bir ritüel işlevi görür. Sadece stratejik bir manevra değil, belki de Rusya'nın tarihsel hafızasında yer eden "Büyük Güç" olma arzusunun kültürel bir tezahürüdür. Bu açıdan Kırım meselesi, uluslararası sistemin normatif çerçevelerinin ötesinde, Rusya'nın içsel kültürel ve kolektif iktidar dinamikleriyle şekillenen çok katmanlı bir olgudur. Geleneksel güç-politikası analizleri bu boyutu gözden kaçırırken, sosyolojik yaklaşım devletin davranışlarını daha derin ve anlamlı bir bağlama oturtur.

Rusya-Ukrayna savaşı, sadece askeri çatışma veya jeopolitik güç mücadelesi olarak okunamayacak kadar karmaşık ve çok katmanlı bir sosyo-kültürel olgudur. Bu çatışmanın temelinde hem Rus hem Ukraynalı kolektif kimliklerin tarihsel hafızaları, kültürel kodları ve toplumsal meşruiyet arayışları vardır. Rusya için Ukrayna, yalnızca coğrafi bir sınır değil, tarihsel ve kültürel açıdan “kardeş halklar” ve “Avrasyacı” kimliğin bir parçası olarak algılanır. Bu bağlamda Kremlin’in politikaları, Rus halkının kolektif hafızasında şekillenen “Büyük Rusya” anlatısını yeniden üretme ve güçlendirme çabasının bir yansımasıdır. Diğer yandan Ukrayna’nın bağımsızlık ve egemenlik mücadelesi, kendi tarihsel kimliğinin ve ulusal meşruiyetinin inşasına dayanır; bu süreçte Batı’ya yönelme ve demokratikleşme arzusu, Rusya’nın kolektif iktidar dinamikleriyle doğrudan çatışma halindedir. Bu durum, savaşın sadece bir toprak meselesi olmadığı; bunun ötesinde iki farklı kültürel-kolektif iktidar alanının karşılaşması olduğunu gösterir. Dolayısıyla, çatışmayı anlamak için askeri ve ekonomik nedenlerin yanında, bu kolektif hafızalar ve kültürel anlamların derinlemesine analiz edilmesi gerekir. Geleneksel uluslararası ilişkiler yaklaşımları bu çok katmanlı sosyo-kültürel dinamikleri yeterince göremezken, “kültürel-kolektif iktidar dinamiği” yaklaşımı, savaşın tarihsel meşruiyet arayışı ve kimlik inşası süreçleriyle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, Rusya’nın güncel jeopolitik yönelimini tarihsel, kültürel ve sosyolojik kodlar çerçevesinde çözümleyerek, Batı ile yaşanan kırılmanın tek başına dış politika düzleminde değil, çok daha kapsamlı bir medeniyetler arası konumlanma meselesi olarak yeniden kavramsallaştırılabileceğini ortaya koymuştur. Ukrayna krizi sonrasında belirginleşen Batı karşıtı söylemler ve Doğu’ya yönelik stratejileri, küresel güç mücadelesinin ötesinde, kolektif hafıza, kimlik inşası ve tarihsel aidiyet gibi sosyolojik dinamiklerle iç içe geçmektedir. Rusya’nın Avrasyacı yönelimi, bir tek jeopolitik bir hamle sayılmamalı; anlam dünyasını yeniden kurma çabası olarak da değerlendirilmelidir.

Baykan Sezer’in “Doğu-Batı çatışması” kuramı, bu dönüşüm sürecini anlamada işlevsel bir teorik çerçeve sunmuştur. Batı merkezli modernleşme modeline alternatif geliştirme çabası, Rusya’nın medeniyet aidiyetini sorgulayan stratejik bir arayışla buluşmaktadır. Sezer’in tarihselci ve yerli düşünce odaklı yaklaşımı, yalnızca Türkiye değil; Doğu-Batı ekseninde kimlik krizi yaşayan tüm toplumlar için açıklayıcı bir perspektif sağlamaktadır. Rusya’nın özgün tarihsel seyri, Doğu ile kurduğu sembiyotik ilişkiler ve Batı ile yaşadığı ontolojik gerilimler, bu kuramın sunduğu çözümleme araçlarıyla berraklaşmaktadır.

Araştırmanın bulguları, modern jeopolitiğin artık askeri ve coğrafi boyutlarla sınırlı kalmadığını; kimlik politikaları, kültürel temsil rejimleri ve kolektif bilinç unsurlarıyla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Enerji diplomasisi, güvenlik doktrinleri ve medya stratejileri, bu yeni jeopolitik paradigmanda anlamın yeniden üretildiği katmanlar olarak değerlendirilmelidir. Rusya’nın iç kamuoyuna dönük kimliksel konsolidasyon ve küresel ölçekte Batı hegemonyasına karşı geliştirdiği stratejik söylem, bu bütünlüklü yapının parçalarıdır. Jeopolitik, bu bağlamda, toplumsal olanın dış politika üzerinden yeniden kodlandığı bir sahaya dönüşmektedir. Rusya’nın jeopolitik yeniden konumlanması; tek başına küresel dengelerin teknik bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır/ meydana gelmemiştir, tarihsel bir medeniyet krizinin yansımasıdır. Baykan Sezer’in düşünsel mirası, Batı’nın evrensellik iddiasına karşı yerli (milli) ve tarihselci alternatifler üretme gayretinin kıymetli bir izdüşümüdür; onun yaklaşımı, sosyolojiyi salt kuramsal bir disiplin olarak saymaz, dünya gerçekliğini yeniden düşünmenin anahtarı olarak konumlandırır. Batı’nın evrensellik iddiası, her toplumun kendi kendisi olma hakkını bastıran kadim bir yanılgıdır. Düşünce, ithal edildiği ölçüde köksüzleşir; Baykan Sezer’in çağırısı, düşünceyi kendi toprağında filizlendirmektir. Uluslararası gözlükleri çıkarıp millî bakış açısıyla ve kendi kelimelerimizle

düşünmeyi öğrendikçe; dünyayı yeniden anlamlandırmanın kapıları bize de aralanacaktır. Fikrî bağımsızlık, sadece bir yöntem değil; bir varoluş biçimidir.

Kaynakça

- Bassin, Mark. "Classical Eurasianism and the Geopolitics of Russian Identity." *Ab imperio* 2003.2 (2003): 257-266.
- Berryman, John. "Geopolitics and Russian foreign policy." *International Politics* 49 (2012): 530-544.
- Biersack, John, and Shannon O'lear. "The geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences, and energy." *Eurasian geography and economics* 55.3 (2014): 247-269.
- Bolt, Paul J., and Sharyl N. Cross. *China, Russia, and twenty-first century global geopolitics*. Oxford University Press, 2018.
- Diec, Joachim. "Major Trends in Russian Geopolitics After 1991." *Politeja*, no. 62, 2019, pp. 141-60. JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/26919921>.
- Dugin, Aleksandr. *Foundations of Geopolitics: The Geopolitical Future of Russia*. Arktoş, 2012.
- Goldthau, Andreas. *Addressing the Russian Energy Challenge: Why Regulation Trumps Geopolitics*. German Marshall Fund of the United States, 2015. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep18817>.
- Götz, Elias. "It's geopolitics, stupid: explaining Russia's Ukraine policy." *Global Affairs* 1.1 (2015): 3-10.
- Hunter, Robert E. "NATO in Context: Geopolitics and the Problem of Russian Power." *PRISM*, vol. 6, no. 2, 2016, pp. 2-27. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/26470445>.
- Hutchings, Stephen, and Vera Tolz. "Ethnicity and Nationhood on Russian State-Aligned Television: Contextualising Geopolitical Crisis." *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000-2015*, edited by Pål Kolstø and Helge Blakkisrud, Edinburgh University Press, 2016, pp. 298-335. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1bh2kk5.18>.
- Iřtok, Robert, and Dominika Plavčanová. "Russian geopolitics and geopolitics of Russia: phenomenon of space." *European Journal of Geopolitics* 1 (2013): 61-94.
- Kerr, David. "The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy." *Europe-Asia Studies*, vol. 47, no. 6, 1995, pp. 977-88. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/152839>.
- Kolossov, Vladimir, and Rostislav Turovsky. "Russian geopolitics at the fin-de-siecle." *Geopolitics* 6.1 (2001): 141-164.
- Kotkin, Stephen. "Russia's perpetual geopolitics: Putin returns to the historical pattern." *Foreign Aff.* 95 (2016): 2-3.
- Lucas, Edward. *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. New York: St. Martin's Griffin, 2014.
- Ministerstvo oborony Rossiyskoy Federatsii, «Voyennaya doktrina Rossiyskoy Federatsii», 25 dekabrya 2014 g., ofitsial'nyy sayt Ministerstva oborony RF., s. 1-5. <http://www.scrf.gov.ru/security/military/document129/>.

- Morozova, Natalia. "Geopolitics, Eurasianism and Russian foreign policy under Putin." *Geopolitics* 14.4 (2009): 667-686.
- Nation, R. Craig, and Dmitri Trenin. *Russian Security Strategy Under Putin: U.S. and Russian Perspectives*. Strategic Studies Institute, US Army War College, 2007. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep11673>.
- NATO. *The Strategic Concept*. 2010, North Atlantic Treaty Organization, <https://www.nato.int/strategic-concept/>. Accessed 19 June 2025.
- O'Loughlin, John, et al. "Russian Geopolitical Culture and Public Opinion: The Masks of Proteus Revisited." *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 30, no. 3, 2005, pp. 322-35. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/3804409>.
- O'Loughlin, John, and Paul F. Talbot. "Where in the world is Russia? Geopolitical perceptions and preferences of ordinary Russians." *Eurasian Geography and Economics* 46.1 (2005): 23-50.
- Oualaalou, David. *The Dynamics of Russia's Geopolitics*. Springer International Publishing, 2021.
- Rezvani, Babak. "Russian foreign policy and geopolitics in the Post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria." *Middle Eastern Studies* 56.6 (2020): 878-899.
- Roberts, Kari. "Understanding Putin: The Politics of Identity and Geopolitics in Russian Foreign Policy Discourse." *International Journal*, vol. 72, no. 1, 2017, pp. 28-55. JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/26414074>.
- Romanova, Tatiana. "Is Russian energy policy towards the EU only about geopolitics? The case of the Third Liberalisation Package." *Geopolitics* 21.4 (2016): 857-879.
- Shah, Syed Adnan Ali. "Geopolitics of the Caspian Sea Region: A Russian Perspective." *Strategic Studies*, vol. 22, no. 1, 2002, pp. 75-106. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/45242296>.
- Sidiropoulos, Elizabeth, and Chris Alden. "Re-Establishing Influence: Russian Foreign Policy in 21st Century." *Inside the Russia-Africa Matryoshka: Summitry, Geopolitics and Resources*, South African Institute of International Affairs, 2019, pp. 5-7.
- Smith, Graham. "The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism." *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 24, no. 4, 1999, pp. 481-94. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/623236>.
- Snyder, Timothy. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. Tim Duggan Books, 2018.
- Solovyev, Eduard G. "Geopolitics in Russia—science or vocation?." *Communist and post-communist studies* 37.1 (2004): 85-96.
- Trenin, Dmitri. *Post-Imperium: A Eurasian Story*. Massachusetts: Brookings Institution Press, 2011.
- Trenin, Dmitri. *The end of Eurasia: Russia on the border between geopolitics and globalization*. Carnegie Endowment, 2002.
- Walicki, Andrzej. *The Slavophile Controversy: History of a Conservative Utopia in Nineteenth-Century Russian Thought*. Oxford University Press, 1975.
- Wigell, Mikael, and Antto Vihma. "Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU." *International Affairs* 92.3 (2016): 605-627.

Yeşilot, Okan. "The Crimean Crisis in the Context of New Russian Geopolitics." *Insight Turkey*, vol. 16, no. 2, 2014, pp. 167–81. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/26299353>.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: Makale tek yazarlıdır. %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.